

SIMONIS & BUUNK EEN KEUR AAN KUNST

Ijsgezichten

Zomerlandschappen

Strandgezichten

Marines

Andreas Schelfhout

Onsterfelijk schoon

De landschappen van Andreas Schelfhout (1787-1870) en zijn leerlingen



SIMONIS & BUUNK
KUNSTHANDEL

Andreas Schelfhout

Onsterfelijk schoon

De landschappen van Andreas Schelfhout (1787-1870) en zijn leerlingen



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Jonge terriër op kussen, paneel 32,1 x 27,3 cm,
gesigneerd en gedateerd '47.

Herkomst: veiling Frederik Muller & Cie., Amsterdam.

Omslag:

Andreas 'Andries' Schelfhout

Schaatsvolk en trekslede op een bevroren vaart (detail)

zie pag. 13

Andreas 'Andries' Schelfhout

Winterlandschap met sprokkelaarster en boer in een punter



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Winterlandschap met sprokkelaarster en boer in een punter, paneel 51 x 73 cm, gesigneerd en te dateren ca. 1815.

Een vroege winter

In het begin van zijn loopbaan schilderde en exposeerde Andreas Schelfhout zelden het onderwerp waardoor hij zo beroemd geworden is: wintertaferelen. Tijdgenoten en critici waren aanvankelijk namelijk meer gecharmeerd van zijn zomerlandschappen. Bovenstaande winter is geschilderd omstreeks 1815, het jaar waarin Schelfhout zijn vierjarige opleiding tot kunstschilder bij de Haagse toneeldecorateur J.H.A.A. Breckenheijmer afsloot. Hoewel de invloed van 17^e-eeuwse landschappen op zijn vroege schilderijen onmiskenbaar is toont

Schelfhout reeds in de eerste werken zijn eigenheid. Zo zijn de figuren, belangrijk als verhalend element, in Schelfhouts landschappen vanaf het begin kleiner in aantal dan in 17^e-eeuwse (winter)voorstellingen, waardoor de grootsheid van landschap en wolkenluchten benadrukt wordt. Slechts twee keer eerder verwierven wij een zo vroeg wintergezicht van Schelfhout, in 1987 en 1998. Onze 'ontdekking' van een vroege winter in 1998 was een van de gelukkigste 'wapenfeiten' uit ons bestaan (pag. 10 en 11).

Biografie Andreas Schelfhout



16 februari 1787	geboren in Den Haag, als zoon van de Gentse vergulder en lijstenmaker Jean-Baptiste Schelfhout (eigenlijk: Schelfaut) en Cornelia van Hove
5 april 1807	in ondertrouw met Cornelia Catharina Geevers
19 april 1807	trouwt met Cornelia Catharina Geevers
1811	exposeert voor de eerste keer: drie schilderijen op de 'Tentoonstelling van schilderijen door 'schilders en liefhebbers' in Den Haag
4 mei 1811	geboorte dochter Maria Cornelia Margaretha ¹ ; zij trouwt later met Nicolaas Johannes Roosenboom (1805-1880)
1811-1815	in de leer bij de Haagse toneeldecorateur J.H.A.A. Breckenheijmer (1772-1856)
1815	debuut als professioneel schilder, op een tentoonstelling in De Doelen in Den Haag
1818	bij de oprichting benoemd tot lid van de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Amsterdam
1822	benoemd tot Correspondent der Vierde Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut
ca. 1824-1825	reis door de Maasvallei tussen Luik en Dinant
1825	lid van verdienste van de Société Royale in Brussel
1825-1828	ontstaansperiode van het Liber Veritatis (documentatieschetsboek)
1829	'kunstofenend' lid van de Koninklijke Academie in Antwerpen
vanaf jaren '30 (?)	docent aan de Haagsche Teeken-Academie
1833	reis naar Frankrijk
1835	reis naar Engeland
25 juli 1838	zijn dochter Catharina Adriana Johanna (of Maria Johanna Cornelia) trouwt met Wijnandus Johannes Josephus 'Wijnand' Nuyen (1813-1839) ²
10 april 1839	hertrouwt met Martina Maria van Wielik (1801-1868) ³
1857	uitgebreid huldebetoon ter gelegenheid van zijn 70 ^e verjaardag; benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw ontstaan van het 'Kunstalbum' (documentatieschetsboek)
1861	overlijdt op 83-jarige leeftijd in Den Haag
19 april 1870	begraven op de begraafplaats Eik en Duinen in Den Haag
23 april 1870	
26-30 juli 1870	nalatenschapsveiling atelier Andreas Schelfhout in Den Haag

Noten

¹ Uit het huwelijk met Cornelia Catharina Geevers werden uitsluitend dochters geboren: 1. Cornelia (1 aug. 1808, op dezelfde dag overleden); 2. Cornelia Maria (3 april 1810-15 mei 1810); 3. Maria Cornelia Margaretha (4 mei 1811, overlijdensdatum onbekend); 4. Cornelia Johanna Huberta (12 dec. 1813, overlijdensdatum onbekend); 5. Cornelia Pieterella (19 juni 1814, overlijdensdatum onbekend); 6. Cornelia Johanna (21 juli 1815, overlijdensdatum onbekend); 7. Catharina Adriana Johanna (25 okt.

1819-27 sept. 1884) en 8. Maria Johanna Cornelia (1820-?). Betreffende het aantal dochters, zeven of acht, vertonen de familiebronnen verschil: in het overzicht van zeven kinderen wordt de laatste dochter niet genoemd.

² De familiebronnen zijn ook aangaande de huwelijkspartner van Nuyen niet eenduidig: in geval van zeven dochters wordt Catharina Adriana Johanna (1819-1884) als zijn echtgenote genoemd, in geval van acht dochters Maria Johanna Cornelia (1820-?).

³ Uit zijn relatie met Martina Maria van Wielik werden drie zoons geboren: 1. Johannes Andreas van Wielik Schelfhout (geboortedatum onbekend-28 april 1859). Hij is nog voor het huwelijk geboren, echter door Schelfhout erkend op 18 jan. 1853; 2. Hendrikus Franciscus Martinus (24 dec. 1839-10 jan. 1910) en 3. Nicolaas Johannes Martinus (1 maart 1841-7 febr. 1899).

Andreas 'Andries' Schelfhout

Ruine bij maanlicht



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Ruine bij maanlicht, paneel 17,3 x 22 cm, verso gesigneerd en gedateerd 1854.

Herkomt: Simonis & Buunk Kunsthandel, Ede, 1994.

Lit.: *Andreas Schelfhout 1787-1870*, Amsterdam 1995, pag. 133, cat.nr. WO 17-1 (met afb. in kleur).

Part. coll. Nederland.



Etiket op de achterzijde van nevenstaand schilderij, waarop Schelfhout vermeldt het te hebben geschonken aan zijn dochter Catharina voor haar 35^e verjaardag: *'Dit schilderij behoord [sic] aan Mej. C. Schelfhout door mij ondergetekende aan haar geschonken op hare verjaardag den 25^{ste} October 1854.'*

Andreas 'Andries' Schelfhout

Drukbevolkt winterlandschap met schaatsers



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Drukbevolkt winterlandschap met schaatsers, paneel 34 x 47 cm, gesigneerd en gedateerd '58.

Verso: lakzegel van een vorige eigenaar.

Herkomt: Kunsthandel M. Wolff, Amsterdam, inv.nr. 3193; coll. G. Ritter von Miller zu Aichholz, Duitsland; Simonis & Buunk Kunsthandel, Ede, 2001.

Part. coll. Nederland.



Andreas 'Andries' Schelfhout

Zonnige wintermiddag op het ijs



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Zonnige wintermiddag op het ijs, paneel

55 x 74,5 cm, gesigneerd en gedateerd 1850.

Herkomst: veiling Mak van Waay, Amsterdam,

5 juni 1973, lotnr. 217A; Richard Green Fine

Paintings, Londen; part. coll. Groot-Brittannië;

Simonis & Buunk Kunsthandel, Ede, 1992.

Lit.: Geraldine Norman (ed.), *Dutch Painters of*

the 19th Century, Woodbridge 1973 (bewerking

van de Engelse versie (1908) van C.C.P. Marius,

De Hollandsche Schilderkunst in de 19e eeuw,

Den Haag 1903), afb. in kleur pag. 19; tent.cat.

Londen, Richard Green Fine Paintings, *Exhibition*

of 19th Century Dutch Romantic Paintings, 1973,

pag. 89, cat.nr. 46 (met afb. in kleur); *Andreas*

Schelfhout 1787-1870, Amsterdam 1995,

pag. 97, cat.nr. W 1850-1 (met afb. in kleur).

Tent.: Londen, Richard Green Fine Paintings,

Exhibition of 19th Century Dutch Romantic

Paintings, nov.-dec. 1973.

Part. coll. Zwitserland.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Ijsvertier aan de voet van een molen

Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Ijsvertier aan de voet van een molen,

doek 88,7 x 110,7 cm, gesigneerd en gedateerd

1839.

Verso: ingebrand stempel 'A. Schelfhout 1839'.

Herkomst: part. coll. België; Simonis & Buunk

Kunsthandel, Ede, 2000.

Lit.: J. Woldring e.a., *Hollandse Romantiek.*

Schilders van het dagelijkse leven in de 19e

eeuw, Alkmaar 2001, afb. in kleur pag. 91;

Jubileumuitgave 25 jaar Simonis & Buunk

Kunsthandel: een Keur aan Kunst, Ede 2003,

nr. 9 (met afb. in kleur).

Part. coll. Nederland.



Andreas 'Andries' Schelfhout

Wintergezicht met figuren op het ijs



Wintergezicht met figuren op het ijs, paneel 14 x 19,5 cm, gesigneerd en gedateerd '47. Herkomst: Simonis & Buunk Kunsthandel, Ede, 2000.

Part. bezit Nederland.

Andreas 'Andries' Schelfhout

De eerste stoomtrein van Haarlem naar Leiden



De eerste stoomtrein van Haarlem naar Leiden, paneel 25 x 33,2 cm, gesigneerd en gedateerd '53. Herkomst: Simonis & Buunk Kunsthandel, Ede, 1989 en 1996.

Lit.: F. van der Velden, *Andreas Schelfhout (1787-1870) en zijn tekeningen in Teylers Museum*, Haarlem 1994, pag. 20, afb. 20 (in kleur); *Andreas Schelfhout 1787-1870*, Amsterdam 1995, pag. 176, cat.nr. Z 1853-2 (met afb. in kleur).

Part. coll. Andorra.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Cavalerie op weg naar de Tiendaagse Veldslag te Hasselt



Cavalerie op weg naar de Tiendaagse Veldslag te Hasselt, paneel 22,2 x 29,2 cm, gesigneerd en te dateren midden jaren '50.

Herkomst: Simonis & Buunk Kunsthandel, Ede, 1996.

Lit.: *Andreas Schelfhout 1787-1870*, Amsterdam 1995, pag. 186, cat.nr. ZO 22-2 (met afb. in kleur); J. Woldring e.a., *Hollandse Romantiek. Schilders van het dagelijkse leven in de 19e eeuw*, Alkmaar 2001, afb. in kleur pag. 93.

Part. coll. België.

Waardering

Vrijwel jaarlijks zond Schelfhout een of meerdere schilderijen in voor de Tentoonstelling van Levende Meesters, een van de belangrijkste nationale exposities in zijn tijd. Uit de tentoonstellingslijsten blijkt dat Schelfhout tussen 1811 en 1870 voornamelijk zomerlandschappen instuurde. Sneeuw- en ijsgezichten komen met de jaren steeds vaker voor op genoemde lijs-ten, maar zomerlandschappen blijven toch het leeuwendeel vormen van zijn bijdragen aan deze tentoonstellingen. De opbouw van deze inzendingen zou representatief kunnen zijn voor Schelfhouts gehele oeuvre, maar dit is niet zeker. Gezien zijn status als 'Wintervorst' en de populariteit van zijn ijsgezichten wordt vermoed dat Schelfhout in werkelijkheid meer winters dan zomers schilderde. Dat veel van zijn winterland- schappen niet op openbare tentoon- stellingen verschenen zal zijn bepaald door de markt: velen wilden een ijsgezicht van Schelfhout en derhalve werden ze óf in opdracht geschilderd óf al op voorhand gereserveerd voor particuliere kopers of de

handel. Direct vanuit zijn atelier verkocht, soms zelfs aan verzamelaars van konink- lijken bloede, waren ze dus niet meer beschikbaar voor exposities. Op deze manier 'verdwenen' vele schilderijen in privé- collecties, vaak niet door Schelfhout gedocu- menteerd. Pas wanneer het gehele oeuvre van Schelfhout in kaart is gebracht zal duidelijk worden of de winters zijn zomers werkelijk in aantal overtreffen. Het succes van een kunstenaar werd in Schelfhouts tijd in hoge mate bepaald door de markt, zoals een kunstenaar ook heden ten dage nog 'gemaakt of gebroken' kan worden door de mode en goede of slechte kritie- ken. Ook Schelfhout heeft dit ondervonden. Steeg zijn roem onder invloed van de romantische smaak gedurende zijn loop- baan voortdurend, nadien ging het berg- afwaarts. Het kunstkritische tij keerde: de opkomende impressionistische visie op de landschapschilderkunst, waarin het werken direct naar de natuur centraal stond, maakte dat de geïdealiseerde landschappen uit de romantiek passé raakten. De opkomst van

de Haagse School maakte dat werken als die van Schelfhout steeds minder waar- dering oogstten, wat ook in de literatuur van die tijd te lezen valt. Pas na de Tweede Wereldoorlog begon, onder aan- voering van kunsthandelaar Pieter A. Scheen (1916-2003), de herwaardering van de romantiek. En sinds een aantal decennia krijgt de schilderkunst van Andreas Schelfhout zowel nationaal als internationaal weer grote erkenning.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Zomerlandschap met riviertje en figuren



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Zomerlandschap met riviertje en figuren, paneel
52,8 x 72,5 cm, gesigneerd en te dateren
ca. 1815.

Herkomst: Simonis & Buunk Kunsthandel, Ede,
1999.

Lit.: *Andreas Schelfhout 1787-1870*, Amsterdam
1995, pag. 196, cat.nr. ZO 52-1 (met afb. in
kleur); Frank Buunk, 'Over Schelfhout's vroege
winters', *Galerij*, maart 1999, pag. 22-23 (met
afb. in kleur); J. Woldring e.a., *Hollandse
Romantiek. Schilders van het dagelijkse leven
in de 19e eeuw*, Alkmaar 2001, afb. in kleur
pag. 92.

Part. coll. Nederland.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Winterlandschap met houtspokkelaars



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Winterlandschap met houtspokkelaars, paneel
53 x 72,6 cm, met resten van signatuur en te
dateren ca. 1815.

Herkomst: Simonis & Buunk Kunsthandel, Ede,
1999.

Lit.: Frank Buunk, 'Over Schelfhout's vroege
winters', *Galerij*, maart 1999, pag. 20-21 (met
afb. in kleur).

Part. coll. Nederland.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Paard met slee bij opkomende storm



De winter als blijvende traditie

Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Paard met slee bij opkomende storm,
paneel 15,8 x 23 cm, gesigneerd en te dateren
ca. 1860.

Herkomst: part. coll. Groot-Brittannië;
part. coll. Nederland.

Schelfhout was al 24 jaar oud en vader van twee kinderen toen hij in 1811 de ver-gulderij en lijstenmakerij van zijn vader ver-liet om de overstap te maken van ambach-telijk naar vrij kunstenaar. Daartoe ging hij in de leer bij Joannes Breckenheijmer. Deze onderwees hem in de regels van het per-spectief en zette hem aan tot het bestude-ren van de grote meesters van de 17^e eeuw, onder andere in de schilderijengalerij van stadhouder Willem V aan het Buitenhof. Of hij daar werk van Hendrick Avercamp en Aert van der Neer zag is niet bekend, maar in 1812 schilderde hij zijn eerste wintergezicht. In 1818 ontving hij op de Tentoonstelling van Levende Meesters in Amsterdam de eerste lovende kritieken op een wintertafereel, een tot dan toe vrij onbekend genre. Daarna ging het berg-opwaarts met zijn carrière. Zijn succes dankte Schelfhout voor een groot deel aan

zijn ijsgezichten. Het doen en laten op het ijs werd destijds als iets typisch Hollands beschouwd. '(...) *die winters, waarbij het u is als huivert gij van koude, – die spiegelgladde baan, welke u uitlokt de schaatsen aan te binden (...)*'; roemde tijdgenoot E.J. Potgieter de Hollandse winterpret. Aanvankelijk leunde Schelfhout voor dit genre nog sterk op 17^e-eeuwse voorbeelden. Zijn toets is enigszins stijf, het licht staalkleurig en egaal en de figuren doen denken aan sjablonen, omdat een geraffineerd spel van licht en schaduw nog ontbreekt. Gaandeweg kreeg hij meer durf en baseerde hij zich meer op eigen natuur-studie.

Vanaf het midden van de jaren dertig werd, vermoedelijk onder invloed van zijn leerling en schoonzoon Wijnand Nuyen, zijn penseel losser en ontstonden de sfeer-volle winter- en ijsgezichten die zijn top-

Andreas 'Andries' Schelfhout

Schaatsvolk en trekslede op een bevroren vaart



jaren markeren. Schelfhout maakte gebruik van geraffineerde compositieschema's en een grote voorraad aan motieven die hij varieerde en in wisselende combinaties toepaste, zoals een koek-en-zopie met de nationale driekleur in top, wat pratende figuren rond een duwslee, ingevroren schuiten, een paard met slee, een huis of molen links of rechts en een groep van twee of drie zwierende schaatsers. Dat zijn talent tot op hoge leeftijd tot prachtig werk leidde bewijst het virtueuze *Schaatsvolk en trekslede op een bevroren vaart* uit 1869. De productieve schilder heeft dan al meer dan 800 schilderijen gemaakt, waarvan een groot deel ijsgezichten. We zien een bevroren vaart met schaatsvolk onder een winterse wolkenlucht. Vrijwel centraal in het beeldvlak staat een paard met slee. Vandaar dwaalt ons oog via een koek-en-zopie, een zwie-

rend schaatspaar en een molen naar het silhouet van een stad aan de horizon. Tot ver in de achtergrond weet de schilder details te suggereren door met fijn penseel doelgericht verfstreekjes te plaatsen. De houding van de figuurtjes, het diepzwart spiegelende ijs, het spel van licht en schaduw en de naderende sneeuwbuï in de hoogoprijzende wolkenzuilen tonen het vakmanschap van de meester. *Schaatsvolk en trekslede op een bevroren vaart* was vermoedelijk Schelfhouts laatste schilderij. In de catalogus van zijn nalatenschapsveiling in juli 1870 staat bij het meesterwerk vermeld: 'dernier tableau du maitre'.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Schaatsvolk en trekslede op een bevroren vaart, paneel 52,2 x 83 cm, gesigneerd en gedateerd 1869.

Herkomst: Den Haag, nalatenschapsveiling Andreas Schelfhout (onder leiding van Notaris Joh. Bervoets), 26-30 juli 1870, lotnr. 56 (als 'Paysage d'hiver avec des sapins, plusieurs patineurs'); part. coll. Nederland. Tent.: Rotterdam, Academie van Beeldende Kunsten, *Tentoonstelling van Levende Meesters*, 1870, cat.nr. 377 (als 'Wintergezicht').

Andreas 'Andries' Schelfhout

Twee figuren in een zomers landschap



Andreas 'Andries' Schelfhout
Den Haag 1787-1870
Twee figuren in een zomers landschap, paneel
33,9 x 40 cm, gesigneerd en te dateren ca.
1812-1815.
Verso: lakzegel met dubbele adelaar en mono-
gram 'GM'.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Landschap met rustende herder



Andreas 'Andries' Schelfhout
Den Haag 1787-1870
Landschap met rustende herder, aquareel
22,7 x 28,2 cm, gesigneerd en te dateren
ca. 1810-1812.
Herkomst: coll. erven Jhr. dr. A.J.C. Rethaan
Macaré.
Deze aquareel is afkomstig uit het Liber

Amicorum van het echtpaar Jhr. C.A. Rethaan
Macaré (Middelburg 1792-1861) en F.J.M.
Ontijd (Den Haag 1812-1861). Het album werd
tussen ca. 1840 en 1860 door hen samengesteld
en bevatte grotendeels 19e-eeuwse tekeningen
en aquarellen van hoge kwaliteit, van kunste-
naars die in (de omgeving van) Utrecht en
Den Haag woonden en werkten.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Boomstudie



Andreas 'Andries' Schelfhout
Den Haag 1787-1870
Boomstudie, potlood 17,9 x 17,4 cm, gesigneerd
met initialen.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Boslandschap met boerenhuizen en een stad aan de horizon



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Boslandschap met boerenhuizen en een stad aan de horizon, paneel 40,3 x 52,9 cm, gesigineerd en gedateerd 1843.

Herkomst: part. bezit Duitsland.

Altijd zomers

Het idee dat Schelfhout vooral een ijsgezichtschilder is, is onjuist: marines en zomerse landschappen – waaronder panorama's, strand- en duingezichten, heidelandschappen en bos- en riviergezichten – vormen een wezenlijk en gevarieerd deel van zijn oeuvre. Daarnaast maakte hij zelfs enkele keren een hondenportret en een stadsgezichtje. Met name in zijn zomers

spelen wisselende licht- en schaduwpartijen een belangrijke rol. Het clair-obscur wordt niet alleen gebruikt om de aandacht op bepaalde figuren of elementen in een voorstelling te vestigen, maar creëert ook dieptewerking. In Schelfhouts zomers zorgen boomgroepen voor een coulisse-effect en voor lommerrijke plekken in een elders zonnig landschap. Bovenstaand schilderij is daar een sprekend voorbeeld van: een schaduwrijke voorgrond en een bezond weideveld op het tweede plan worden van elkaar gescheiden door een donkere strook bomen en bosschage. Wat in dit werk verder opvalt is de typische bouwstijl van de boerderijen, die in vakwerk zijn uitgevoerd. Ze doen vermoeden dat Schelfhout voor deze voorstelling inspiratie heeft opgedaan in het zuiden van Limburg of aangrenzende

landstreken. Ook zou hij in Gelderland deze bouwwijze gezien kunnen hebben. Schelfhout maakte zijn leven lang vele schetsen naar de natuur, vaak spontane indrukken, die hij als deelelementen van de compositie weer opvoerde in zijn schilderijen. De catalogus van zijn nalatenschapsveiling in 1870 omvatte dan ook talloze studies, vaak gebundeld in schetsboekjes. Schelfhout kon zo putten uit een schier oneindig arsenaal aan motieven, waarvan hij op fantasievolle manier gebruik maakte. Het is voorstelbaar dat ook de hiernaast afgebeelde 'Boomstudie' uiteindelijk in een zomers bosgezicht is opgegaan. Mogelijk gebruikte hij de schets van deze boom zelfs in meerdere voorstellingen, ook winterse, maar dan in een licht gewijzigde gedaante, om herhaling te voorkomen.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Ijsgezicht met houtspokkelaars



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Ijsgezicht met houtspokkelaars, paneel

38,5 x 49,8 cm, gesigneerd en gedateerd 1845.

Herkomst: coll. A.A.C. de Vries Robbé,
Gorinchem, 1930-2002.

Lit.: *Andreas Schelfhout 1787-1870*, Amsterdam
1995, pag. 85, cat.nr. W 1845-3 (met afb. in
kleur).

De 'Claude Lorrain der wintergezichten'

De bewondering voor de zomer- en winterlandschappen van Schelfhout was in de jaren veertig zo groot, dat critici hem lovende bijnamen gaven, zoals 'Moderne schildervorst van het landschap' en 'Claude Lorrain der wintergezichten'. De Franse schilder Claude Lorrain (1600-1682) dompelde zijn pastorale landschappen in stemmig morgenlicht of avondschemering. De idyllische sfeer die daardoor ontstond werd in de 19^e eeuw zeer bewonderd. Wellicht dankte Schelfhout de vergelijking met deze 17^e-eeuwse meester aan zijn hoge luchten, het heldere licht en zijn vermogen om in het winterse landschap de

blik van de toeschouwer naar oneindige verten te leiden. Maar daarmee houdt de vergelijking op. In tegenstelling tot Lorrains sterk geïdealiseerde voorstellingen waren Schelfhouts winters geënt op de werkelijkheid, en aan hun natuurgetrouwheid en herkenbare Hollandse, winterse atmosfeer ontleenden ze hun succes. *'Alleen zoo als Schelfhout den winter voorstelt, in het witte gewaad en met de bonte menigte van schaatsenrijders, vinden wij er iets aanlokkelijks in'*, schreef een criticus in 1841 in 'De Kunstkronijk'. Schelfhout vulde talloze schetsboeken met studies naar de natuur, zowel in de zomer

Andreas 'Andries' Schelfhout

Schaatsers en duwslede op een bevroren plas



als in de winter, die hij vervolgens gebruikte bij de samenstelling van de ijsgezichten in zijn atelier. Er zijn aanwijzingen dat hij zich ook op een directere manier door de natuur liet inspireren. Zo schreef hij in juni 1832 naar aanleiding van het leveren van een besteld ijsgezicht aan zijn opdrachtgever Johannes Immerzeel: *'... en daar wij nu in het Zomer leeven zijn heb ik geen truk [truc] van mij de Winter zoo danig voor den geest te halen dat ik in staat zoude zijn er een te kunnen schilderen (...) en gij zou den gedult moeten nemen tot aanstaande winter'*.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Schaatsers en duwslede op een bevroren plas, paneel 40,5 x 50,9 cm, gesigneerd en te dateren 1838-1844.

Verso: nalatenschapszegel A.F. van Geetruyen.

Herkomst: mr. Augustin-François van Geetruyen, Antwerpen, België, inv.nr. G6785. Deze verzamelaar, erelid van de Academie in Antwerpen, had een kleine maar zeer verfijnde collectie 'hedendaagse' Belgische en Hollandse schilders (o.a. A. Schelfhout, P. van Schendel, E. Verboeckhoven); veiling Etienne Le Roy, Antwerpen, 6 juni, 1872, lotnr. 33; kunsthandel Goupil & Cie., Den Haag.

Wijnandus Johannes Josephus 'Wijnand' Nuyen

Bommen op het strand



Wijnandus Johannes Josephus 'Wijnand' Nuyen
Den Haag 1813-1839
Bommen op het strand,
paneel 52 x 61 cm, gesigineerd en gedateerd
1836.
Herkomst: coll Gebr. Douwes Fine Art,
Amsterdam, 1998.
Part. coll. Nederland.

Johan Barthold Jongkind

Riviergezicht bij zonsondergang



Johan Barthold Jongkind
Lattrop 1819-1891 La Côte-Saint-André (Frankrijk)
Riviergezicht bij zonsondergang,
paneel 19 x 29,5 cm, gesigineerd en gedateerd '45.
Herkomst: Simonis & Buunk Kunsthandel, Ede,
1990.
Part. coll. Nederland.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Vissersvolk en elegante wandelaars bij Scheveningen



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Vissersvolk en elegante wandelaars bij Scheveningen, paneel 19 x 22,4 cm, gesigneerd en gedateerd '48.

Herkomt: coll. mevr. J.W. Kiewiet de Jonge-Mulder, Groningen, tot 1987; Simonis & Buunk Kunsthandel, Ede, 1987 en 1999.

Lit.: *Andreas Schelfhout 1787-1870*, Amsterdam 1995, pag. 209, cat.nr. M 1848-1 (met afb. in kleur).

Herontdekker van het strandgezicht

In de 19^e eeuw was Andreas Schelfhout een van de eerste schilders die zich richtten op het Hollandse zee- en strandgezicht, daarmee bijdragend aan een herwaardering van dit genre in zijn tijd. Vanaf 1824 schilderde hij regelmatig voorstellingen van het Scheveningse strand, met vissers, en later ook met flaneurs. Zijn belangstelling voor het strandgezicht werd gewekt door 17^e-eeuwse marines in de Haagse konink-

lijke collecties en werken van Franse, Duitse en Engelse eigentijdse schilders. Aangenomen wordt dat Schelfhout door deze buitenlandse invloeden vanaf het midden van de jaren dertig geleidelijk aan een warmer koloriet, een lossere penseel en nieuwe motieven is gaan hanteren. Schelfhout had sinds een reis naar Frankrijk in 1833 vooral grote bewondering voor het werk van Eugène Isabey (1803-1886), met wie hij in 1845 in Den Haag persoonlijk zou kennismaken. Zo bezat hij onder meer Isabey's lithoserie 'Environs de Dieppe' (1833), waaruit hij putte voor zijn strand- en zeegezichten, met name voor een aantal Franse kustscènes. Schelfhout heeft met zijn 'strandjes' een belangrijke rol gespeeld bij de transformatie en het aanzien van dit genre. Daardoor heeft hij grote invloed gehad op latere kunstenaars, met name op de schilders van de Haagse School. Vermoed wordt dat Schelfhouts latere schoonzoon Wijnand Nuyten hem ertoe

heeft aangezet om zich op de hoogte te stellen van artistieke ontwikkelingen in het buitenland. Nuyten was een van Schelfhouts begaafdste leerlingen. Hij was sterk georiënteerd op de internationale romantiek, en reisde meermalen naar België, Duitsland en Frankrijk. Een reis naar Frankrijk in 1833 was bepalend voor Nuyten: hij maakte kennis met de schilderkunst van Isabey – stormachtige Normandische kustscènes en verstilte havens – geschilderd in dramatische kleuren en met sterke licht-donkercontrasten. Dit werk maakte grote indruk op Nuyten, evenals dat van Eugène Delacroix en Richard Parkes Bonington. Nuyten ontwikkelde in zijn korte leven een intens romantische visie op de weergave van het landschap en gaf daarmee een nieuwe impuls aan de Nederlandse landschapschilderkunst, ook enigszins aan die van zijn leermeester Schelfhout.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Na de visvangst



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Na de visvangst, olie op schilderskarton
22,8 x 28 cm, gesigneerd en te dateren
1825-1831.

Verso: lakzegel van een vorige eigenaar en etiket
van een winkel in schildersartikelen in Londen.

Herkomst: part. coll. Nieuw-Zeeland.

Lit.: vgl. Dordrecht, Dordrechts Museum
Jongkind, 11 sept.-10 okt. 1982, cat.nr. 149
(met afb. in kleur).

Andreas 'Andries' Schelfhout

Strandgezicht met wandelende elegante figuren



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Strandgezicht met wandelende elegante figuren,
paneel 10,3 x 21,6 cm, gesigneerd en te dateren
midden jaren '50.

Herkomst: Kunsthandel Pieter A. Scheen, Den
Haag; part. coll. Nederland; Simonis & Buunk
Kunsthandel, Ede, 2001.

Lit.: Pieter A. Scheen, *Lexicon Nederlandse
Beeldende Kunstenaars 1750-1880*, Den Haag
1981, afb. 385; *Jubileumuitgave 25 jaar Simonis
& Buunk Kunsthandel: een Keur aan Kunst*, Ede
2003, nr. 5 (met afb. in kleur).

Part. bezit Nederland.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Visafslag op het strand



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Visafslag op het strand, paneel 44,3 x 63,5 cm,
gesigneerd en gedateerd '58.

Verso: lakzegel van een vorige eigenaar.

Lit.: *Andreas Schelfhout 1787-1870*, Amsterdam
1995, pag. 212, cat.nr. M 1858-2 (met afb.).

Vissers en flaneurs

Schelfhout haalt in zijn werken soms de figuren naar voren, waardoor niet alleen het landschap, maar ook het verhalende karakter van de voorstelling benadrukt wordt. Hierboven 'vertelt' hij over de geanimeerde drukte rond een visafslag, met af en aan lopende vissers en belangstellende kopers. En in 'Strandgezicht met wandelende elegante figuren' over zorgeloos vermaak op een mooie voorjaarsdag. De verschijning van modieuze flaneurs in het 19^e-eeuwse strandgezicht is een aanwijzing voor een nieuwe 'functie' van het strand: van oudsher was dit het domein van vissers, maar in de loop van de 19^e

eeuw kregen ze, als gevolg van de opkomst van de moderne badcultuur, gezelschap van badgasten. Naar Engels voorbeeld ontstonden in de eerste decennia van de 19^e eeuw badplaatsen langs de Belgische, Hollandse en Duitse kust. Vooral toen doktoren aan het zeewater een geneeskrachtige werking toedichtten waagde men zich geleidelijk aan voor zijn gezondheid en plezier in het water. De zee was niet meer alleen een vijand, waar men zich niet vrijwillig op of in begaf, maar werd nu ook gezien als heilzaam. De eerste badplaatsen in Nederland waren Scheveningen (1818) en Zandvoort (1824). De opening

van het stedelijke badhuis in Scheveningen in 1828, op de plek waar nu het Kurhaus staat, heeft een belangrijke rol gespeeld bij de opkomst van de Hollandse badcultuur. In Schelfhouts schilderijen is deze ontwikkeling ook te volgen: al stoffeerde hij zijn strandtaferelen meestal alleen met vissers en schepen, vanaf de late jaren veertig zijn er op zijn 'strandjes' soms ook kleurrijk geklede flaneurs te zien. Werken als de laatste zijn een voorbode van de mondaine strandgezichten-met-badgasten die bij de impressionisten en latere schilders zo geliefd zouden worden.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Avondstemming



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Avondstemming, paneel 21,3 x 27,8 cm,
gesigneerd en te dateren begin jaren '40.

Herkomst: Casa Pinto, Sao Paulo, Brazilië.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Visser met hond, rustend tegen een kademuur



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Visser met hond, rustend tegen een kademuur,
sepia 19,4 x 21 cm, verso gesigneerd.

Herkomst: part. coll. Nederland; Simonis & Buunk
Kunsthandel, Ede, 2004.

Part. coll. Nederland.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Schepen op een kalme rivier in een panoramisch landschap



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Schepen op een kalme rivier in een panoramisch landschap, paneel 12,8 x 18,5 cm, gesigneerd en te dateren eind jaren '40 of jaren '50.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Schepen bij een havenhoofd



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Schepen bij een havenhoofd, potlood, pen en aquarel 13,5 x 22,5 cm, gesigneerd.
Herkomt: Simonis & Buunk Kunsthandel, Ede, 1988.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Heuvelachtig rivierlandschap met figuren langs een oever



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Heuvelachtig rivierlandschap met figuren langs een oever, paneel 32,9 x 38,2 cm, (vaag) gesigneerd en te dateren midden jaren '20.

Schelfhouts reizen

Zijn gehele leven woonde Schelfhout in Den Haag; het omringende landschap en het nabij gelegen Scheveningen boden hem veel stof tot schilderen. Wel maakte hij een aantal binnen- en buitenlandse reizen om zich op de hoogte te stellen van buitenlandse kunstontwikkelingen en om zijn schildermotieven door middel van

natuurstudies uit te breiden. Hierover staat echter, voor zover bekend, weinig op schrift. Het zijn dan ook vooral de schetsen en schilderijen die ons 'vertellen' over zijn trektochten, waarbij de zomers vaker topografisch te duiden zijn dan de winters. Hoewel een volledig overzicht van zijn reizen nog ontbreekt, is uit zijn werk op te maken dat hij onder andere in Gelderland is geweest: hij schilderde er bijvoorbeeld gezichten op Oosterbeek, Rhenen en Doorwerth. Waarschijnlijk bezocht hij ook het aangrenzende heuvellandschap rond Kleef, dat sinds 1834 de woonplaats van B.C. Koekkoek was. Tevens trok Schelfhout door de provincies langs de Noordzeekust en vermoedelijk reisde hij ook naar Limburg. De bekende kunstenaarsbiograaf

Johannes Immerzeel maakte in zijn lexicon gewag van Schelfhouts buitenlandse tochten: in 1833 reisde hij naar Frankrijk, in 1835 naar Engeland en later ook nog naar België en Duitsland. Verder heeft hij waarschijnlijk omstreeks 1824-1825 een reis door de Maasvallei in (het latere) Belgisch-Limburg gemaakt, te oordelen naar zijn *Liber Veritatis* (1825-1828), een schetsboek waarin hij reeds gemaakte werken vastlegde. Ook een stadsgezicht van Huy aan de Maas, dat hij in 1825 exposeerde op de Tentoonstelling van Levende Meesters in Den Haag, wijst hierop. Het bovenstaande rivierlandschap is mogelijk eveneens geïnspireerd op deze Maasreis.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Figuren bij een sloot

Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Figuren bij een sloot, potlood en zwart krijt
11,3 x 16,2 cm, gesigneerd met initialen.

Verso: potloodschets van een huisje bij een brug.

De tekeningen van Schelfhout zijn onder te brengen in drie categorieën: natuurstudies en compositietekeningen, zelfstandige tekeningen, en documenterende tekeningen. Natuurstudies en compositie-schetsen, door Schelfhout vanaf 1811 direct in de natuur gemaakt, waren zelden

bedoeld om klakkeloos na te volgen. Ze hielpen de schilder bij het bestuderen van compositie en lichtval en dienden daarna als bron van inspiratie bij het samenstellen van zelfstandige tekeningen en schilderijen op het atelier. Doorgaans zijn ze uitgevoerd in potlood of zwart krijt of, zoals op de hiernaast afgebeelde tekening, in een combinatie daarvan. Hoewel deze spontane indrukken dus vooral bedoeld waren voor eigen gebruik, vonden ze vaak hun weg naar de kabinetten van verzamelaars.



Andreas 'Andries' Schelfhout

Afgemeerde zeilschepen bij een molen



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Afgemeerde zeilschepen bij een molen, paneel

16,8 x 22,4 cm, gesigneerd en te dateren tussen
1843 en 1858.

Herkomst: part. coll. Groot-Brittannië.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Schapenhoedster met kudde en reizigers in een glooiend zomerlandschap

Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Schapenhoedster met kudde en reizigers in een glooiend zomerlandschap, doek 110,4 x 146 cm, gesigneerd en gedateerd 1849.

Herkomst: part. bezit; veiling Mak van Waay, Amsterdam, 19 sept. 1950, lotnr. 367; veiling Sotheby Mak van Waay, Amsterdam, 7-9 nov. 1978, lotnr. 228 (met afb.); privé coll. Leslie Smith, Wassenaar.

Lit.: 'Andreas Schelfhout, Un entreteneur ou un précurseur?', *Tableau 4* (1982), pag. 364, afb. 3A; *Andreas Schelfhout 1787-1870*, Amsterdam 1995, pag. 174, cat.nr. Z 1849-2 (met afb. in kleur) (als 'Op weg naar de stal') en pag. 28 en 31 afb. 9 in kleur.

Tent.: Den Haag, *Tentoonstelling van Levende Meesters*, juni 1849, cat.nr. 501 (als 'Landschap in de omstreken van Kassel, bij ondergaande zon'); Rotterdam, *Tentoonstelling van Levende Meesters*, 1850, cat.nr. 295 (als 'Gezigt in de omstreken van Kassel').

De twee grootmeesters Schelfhout en Koekkoek

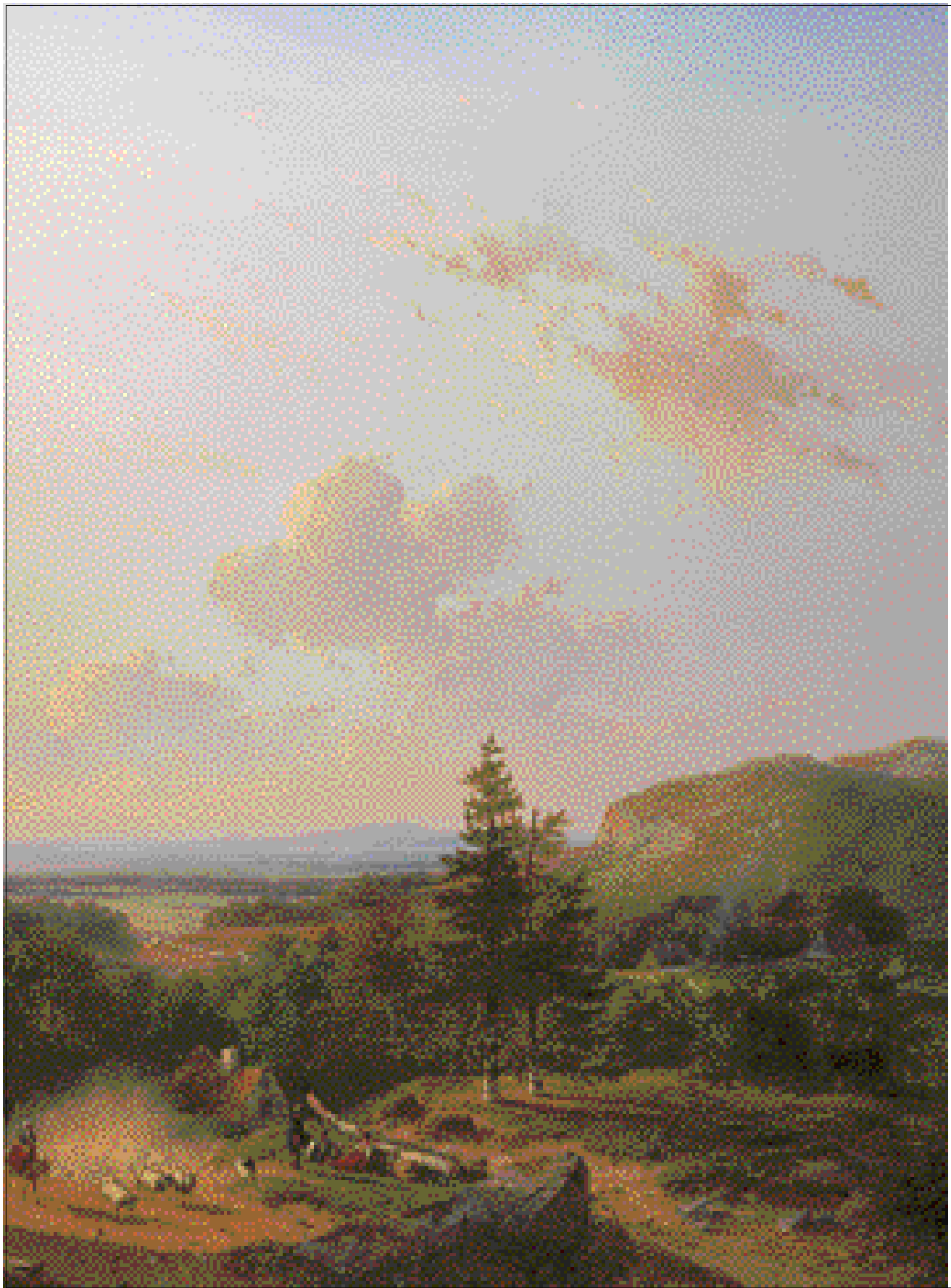
Dit idyllische berglandschap, voor zover bekend het grootste schilderij uit zijn oeuvre, schilderde Schelfhout in 1849. Hoogstwaarschijnlijk was het doek datzelfde jaar ook te zien op de Tentoonstelling van Levende Meesters in Den Haag, waar het de titel kreeg: 'Landschap in de omstreken van Kassel, bij ondergaande zon'. Het landschap doet inderdaad niet erg Hollands aan. Vanaf een flinke hoogte kijken we op een beboste riviervallei, die reikt tot aan de horizon, en geheel rechts bevindt zich een forse rotsformatie. Op de voorgrond een holle zandweg met een kudde schapen en hun hoedster en iets rechts daarvan, aan de rand van het pad, rusten drie reizigers. In het jaar dat Schelfhout dit landschap schilderde was hij naast Barend Cornelis Koekkoek (1803-1862) de hoogst gewaardeerde landschapsschilder van zijn tijd. Schelfhout werd het meest geroemd om zijn Hollandse panorama's en ijsgezichten. Koekkoek excelleerde in bos- en berglandschappen gestoffeerd met eeuwenoude bomen. Veel invloed op leerlingen en vakbroeders had hij met het



boek 'Herinneringen en mededeelingen van eenen landschapschilder' (1841). Hierin legde hij zijn opvattingen over de landschapschilderkunst vast, en liet hij zich lovend uit over de ongerepte natuur van het Duitse Rijnland, waarop veel van zijn voorstellingen waren geïnspireerd. Het nevenstaande landschap van Schelfhout doet wat onderwerp en stoffering betreft sterk denken aan de panoramische berglandschappen die Koekkoek in de jaren dertig en veertig schilderde. Met name de italianiserende stoffage met de rustende boerin op de ezel en de felrode rok van de vrouwen wijst sterk in de richting van Koekkoek en naar diens bron, de 17e-eeuwer Nicolaes Berchem (1620-1683). Vooral in de jaren dertig leidde dit soort figuurtjes in combinatie met een warm, gouden avondlicht tot geidealiseerde, pastorale landschappen, die bij verzamelaars zeer in trek waren. De bewondering die Schelfhout met een dergelijk werk voor de 16 jaar jongere schilder toonde werd ook beantwoord. Koekkoek sprak waardierend van 'onze grooten Schelfhout' en stelde diens op het vlakke, Hollandse landschap geïnspireerde taferelen als voorbeeld voor het destijds geldende ideaal van natuurgetrouwheid, eenvoud en waarheid. Hoewel dit landschap er voor ons tamelijk gecomponeerd uitziet, ervoer de vroege 19e-eeuwse kunstminnaar het na het strenge 18e-eeuwse classicisme als realis-

tisch en natuurlijk. Voor een mooi geschilderd landschap diende de schilder de fraaiste delen uit de natuur te selecteren en deze samen te voegen tot een landschap dat in schoonheid de werkelijkheid overtrof, zonder echter de geloofwaardigheid geweld aan te doen. Daartoe moest hij de natuur aandachtig en nauwgezet bestuderen. Belangrijk was ook dat hij zijn indrukken leerde weergeven, de kortste weg naar de emoties van de toeschouwer. '*Vergenoeg u met den indruk, dien het op uwe ziel maakt; tracht, zoo gij kunt, dezen rein te bewaren, het zal u leren scheppen*', schreef Koekkoek in zijn 'Herinneringen'. Schelfhouts landschappen beantwoordden in optima forma aan dit ideaal van de natuur als leermeesteres. Al in 1824 schreef de vooraanstaande kunstcriticus Jeronimo de Vries dat zijn werk uitmuntte door '*eenvoudigheid en waarheid, die getrouwe gezellinnen van het eeuwig schoone*' en in 1844 vermeldde C.A. Kruseman in zijn 'Album van Nederlandsche en Vlaamsche Kunstschilders' (1844-1852) over Schelfhout: '*Wie heeft zijne eerste, wankel schreden op het steile en glibberige pad ondersteund, wie heeft hem den spoorslag gegeven tot onafhankelijken voortgang, wie hem den tempel der onsterfelijkheid binnengevoerd? Zoo zal het nageslacht vragen; ons antwoord is: de Natuur. Zij, en zij alleen was de leermeester van Schelfhout.*'





Andreas 'Andries' Schelfhout

Bevroren rivier met schaatsers en een koek-en-zopie



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Bevroren rivier met schaatsers en een koek-en-zopie, paneel 29,5 x 40 cm, gesigneerd en te dateren 1832-1839.

Herkomst: part. bezit Duitsland.

Vragen aan een ongekroonde winterkoning

Waarde heer Schelfhout,

Wat maakt uw romantische ijsgezichten toch zo betoverend, elke keer weer? Is het uw technisch perfecte en levensechte weergave van besneeuwde landschappen en spiegelende, met van schaatssporen doorgroefde ijsvlaktes? Is het de magie van de 'luchies', zoals Johannes Bosboom uw weidse luchten eens noemde, strak en ijsblauw, wattig bewolkt, of stormachtig grijs? Of zijn het die aandoenlijke figuurtjes, altijd druk in de weer, en onvermoed vlot geschilderd? Wellicht is het de verstillendheid in uw werk, die tijdloze geluidloosheid en 'bevroren' beweging. De schoonheid, stilte en eenvoud, zo aanwezig in uw voorstellingen, en zo schaars in onze huidige maatschappij, misschien maken die dat uw werk ons blijft boeien. Het zou natuurlijk ook slechts kunnen komen door een nostalgisch verlangen van ons, eenentwintigste-eeuwse, naar de strenge winters van weleer. Hoewel dat laatste is het waarschijnlijk toch niet, want ook in uw eigen tijd, met vaak barre kou, genoten uw schilderijen al grote waardering. Is het uiteindelijk dan toch, naast uw onmiskenbare toptalent, het onbenoembare – zo u wilt magische – dat uw schilderkunst zo fascinerend maakt, en moeten we constateren dat uw geheim niet in woorden te vatten is...

Andreas 'Andries' Schelfhout

Ijsgezicht met schaatsers en koek-en-zopie



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Ijsgezicht met schaatsers en koek-en-zopie,
paneel 17,3 x 24,1 cm, gesigneerd en te dateren
1866-1868.

Verso: lakzegel van de schilder.

Eenvoud, Waarheid en het Eeuwig Schone

De aantrekkelijkheid van Schelfhouts landschappen ligt in de perfecte toepassing van het toen geldende esthetische ideaal van 'Eenvoud, Waarheid en het Eeuwig Schone'. In zijn werken werden de natuur en het 'eerlijke' landelijke leven tot ideaal verheven (Eenvoud); de landschappen zijn bedrieglijk natuurgetrouw (Waarheid)

geschilderd, zonder een exacte weergave van de natuur te zijn, maar een samenstelling uit de mooiste delen der werkelijkheid (het Eeuwig Schone). Dit resulteerde in schilderijen die aangenaam zijn om naar te kijken. In zijn winters geen verdrinkende schaatser in een wak en kleumende figuren op het ijs, maar vrolijk zwierende lieden, gemoedelijke tafereeltjes bij een slede en gezellige drukte bij een koek-en-zopie op zonnige ijsvlaktes. En in zijn zomers geen armoedige landlopers of afgebeulde boeren met magere trekpaarden, maar keuvelend, kleurig gekleed landvolk met weldoorvoed vee op een zomers zandpad. En als het dan eens flink stormt en de lucht dreigend nog meer slecht weer aankondigt, dan is er altijd wel warme beschutting voor een

verlate reiziger en een helpende hand in de buurt. B.C. Koekkoek schreef in zijn 'Herinneringen en mededeelingen van eenen landschapschilder' (1841) over Schelfhouts landschappen: *'Wilt gij zien wat er van een vlak, eenvoudig landelijk tafereel, als hetzelfde den stempel der natuur, het merk der waarheid draagt, schoons en bevalligs kan gemaakt worden? Beschouwt dan de werken van onzen grooten Schelfhout. Daarin zult gij de eenvoudige natuur op het sierlijkst, maar tevens met eene getrouwheid en waarheid, wat alleen een Schelfhout vermag, voorgesteld vinden.'*

Andreas 'Andries' Schelfhout

Ijsvertier op een poldervaart



Andreas 'Andries' Schelfhout
Den Haag 1787-1870
Ijsvertier op een poldervaart, paneel 37,6 x 48,4
cm, gesigineerd en te dateren ca. 1845.
Herkomst: part. bezit Groot-Brittannië.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Ijspret



Andreas 'Andries' Schelfhout
Den Haag 1787-1870
Ijspret, paneel 37,6 x 48,4 cm, potlood en
penseel in bruine en zwarte inkt 23,5 x 29,5 cm,
gesigineerd.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Winterlandschap met schaatsers op het ijs bij een molen



Andreas 'Andries' Schelfhout
Den Haag 1787-1870
*Winterlandschap met schaatsers op het ijs bij
een molen*, aquarel 15 x 20 cm, gesigineerd.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Schaatsers bij een ingevroren vissersschuit



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Schaatsers bij een ingevroren vissersschuit,
paneel 15,1 x 19,1 cm, gesigneerd en te dateren
ca. 1850.

Herkomst: Kunsthandel A.H. Bies, Eindhoven,
1978; part. bezit Nederland.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Wintergezicht met schaatsers en een molen



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Wintergezicht met schaatsers en een molen,
zwart krijt en aquarel 16,7 x 24,8 cm, gesigneerd
'A.Sc[helfhout]'.

Schelfhout voerde zijn ijsgezichten niet alleen uit in olieverf, maar ook in aquarel. De vele bewaard gebleven tekeningen uit zijn rijpere jaren kenmerken zich door een losse tekenstrant, luchtige maar zekere wassingen en een perfecte materiaalbeheersing. Knap is de manier waarop hij sneeuw en ijs suggereert in een medium waarin nuanceverschillen minder sterk aangezet kunnen worden dan in olieverf. Zo schraapte hij bijvoorbeeld met zijn radeermes krassen en scheuren in het ijs. Verbeteringen waren daarna natuurlijk niet meer mogelijk. Net als in zijn schilderijen putte Schelfhout uit een zich steeds vernieuwend arsenaal aan motieven, die hij met grote inventiviteit en in telkens nieuwe combinaties en andere lichtval toepaste.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Duinlandschap met zicht op Haarlem



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Duinlandschap met zicht op Haarlem, paneel
31,6 x 41,1 cm, gesigneerd en gedateerd 1847.

Vakman en meester

In zijn landschappen vond Schelfhout atmosfeer en natuurgetrouwheid belangrijker dan een topografisch correcte weergave. In zijn panoramische landschappen met zicht op een stad als Haarlem of Dordrecht combineerde hij dan ook vrijelijk bouwvolumen met landschapschetsen die hij had gemaakt in de omgeving van deze steden. Voorwaarde was wel, dat Haarlem niet in een polderlandschap moest liggen of dat hij Dordrecht niet schilderde gezien

vanaf een duintop. Voor bovenstaand duinlandschap, geschilderd in 1847, vond hij inspiratie in het duingebied tussen Haarlem en Amsterdam. Aan de horizon is vaag het silhouet van de Haarlemse Sint-Bavokerk zichtbaar. Een curieus en eigentijds element wordt gevormd door de rookpluim van de stoomtrein Amsterdam – Den Haag, die vlak langs Haarlem liep. In 1839 kwam de spoorwegverbinding tussen Amsterdam en Haarlem tot stand, wat dit duingebied voor bezoekers en forensen definitief ontsloot. In 1842 werd de spoorlijn in zuidelijke richting doorgetrokken naar Leiden, en een jaar later naar Den Haag. Het schilderij bevat alles wat men zich van een rijp werk van Schelfhout mag wensen. Het landschap is vlot geschilderd

maar toch prachtig gedetailleerd, de compositie is evenwichtig en het geheel getuigt van een groot vakmanschap en kleurgevoel. Het is opgebouwd uit bruine en donkergroene tonen met hier en daar felrode en blauwe accenten. De hoge wolkenlucht met blauw tintelt door helle lichtranden en in de lage begroeiing op de voorgrond plaatste de schilder met een los penseel witte lichtaccenten om de voorstelling te verlevendigen. *Duinlandschap met zicht op Haarlem* was niet het eerste schilderij met dit onderwerp van Schelfhout, en zeker niet het laatste. Tussen 1830 en 1855 zijn er vele versies tot stand gekomen, telkens gezien vanuit verschillende standpunten, al of niet met de ruïne van het slot Brederode.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Wandelaars op een pad in een panoramisch landschap

Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Wandelaars op een pad in een panoramisch landschap, paneel 19 x 25,5 cm, gesigineerd en te dateren ca. 1850.

Herkomst: Kunsthandel Oldenzeel, Rotterdam, inv.nr. 16.

'Hier en daar een schuimig wolkjen'

Omstreeks 1850, op het toppunt van zijn kunnen, schilderde Schelfhout dit panoramische landschap bij ondergaande zon. Geheel links op de voorgrond een heuveltop met een boerenhut, enkele figuurtjes en vee. Een kalme waterplas met afge-meerde zeilschepen trekt de blik van de toeschouwer naar het middenplan en leidt hem verder naar een vlak rivierlandschap, dat reikt tot aan een blauwe zoom van bergen in het verschiët. Dit alles overspan-

nen door een heldere, hoge hemel zoals Schelfhout die zo knap kon schilderen. Het panoramagezicht, geliefd bij 17^e-eeuwse Hollandse meesters als Filips Koninck en Jacob van Ruysdael, werd in de 19^e eeuw door Schelfhout opnieuw geïntroduceerd en verder ontwikkeld tot een genre waarmee hij in de jaren dertig en veertig minstens evenveel succes oogstte als met zijn ijsgezichten. De behoefte om aansluiting te zoeken bij de grote voorgangers werd ingegeven door een heersend 'nationaal gevoel' in de late 18^e en vroege 19^e eeuw, waarbij de Gouden Eeuw als periode van economische, politieke en artistieke bloei door veel Hollanders als voorbeeld genomen werd. Voor zijn panoramische landschappen vond Schelfhout ook inspiratie in de natuur zelf. Zo is bekend dat hij regelmatig schets-tochten ondernam naar de duinen bij Haarlem en naar de streek rond Beek en Nijmegen, gebieden die door hun hoogte-

verschillen golden als de meest schilderachtige stukjes Holland. Vanaf de jaren dertig bezocht Schelfhout meermalen het dorpje Beek, waar hij schetsen maakte die hij later in zijn atelier combineerde tot fraaie landschapstukken. Bron van inspiratie vormden ongetwijfeld ook de destijds populaire lithoreeksen *Gezigten uit Holland en België* (1836) en *Vues pittoresques du Royaume des Pays-Bas* (1830-1831), die de smaak voor panorama's en vergezichten aanwakkerden. Ook in dagboeken, reisbeschrijvingen en gedichten in die tijd werden deze Hollandse vergezichten verheerlijkt. *'De lucht is hier helder en stil, met hier en daar een schuimig wolkjen, als een vlok wol (...). In het Oosten blauw als lazuraarsteen, in het Westen oranje als Goud'* schreef Nicolaas Beets in zijn dagboek bij een bezoek aan Beek in 1845. Het lijkt wel alsof hij hiermee een schilderij van Schelfhout beschrijft.



Andreas 'Andries' Schelfhout

Doorzicht door een stadspoort



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Doorzicht door een stadspoort, paneel

20,2 x 28,5 cm, gesigneerd en gedateerd 1867.

Herkomst: part. bezit Nederland.

Een uitzonderlijk stadsgezicht

Van Schelfhout zijn niet veel stadsgezichten bekend. Hij bezigde het genre wel, en in de jaren twintig was het op zijn inzendingen voor de Tentoonstelling van Levende Meesters relatief goed vertegenwoordigd. Zo was er van hem in 1821 een 'Gezicht op een binnenplaats met figuren' te zien, in 1822 een 'Gezicht door de Stads Poort te Rhenen' en in 1825 'Een Stadsgezicht te Huij aan de Maas'. Daarna vindt men stadsbeelden niet meer genoemd onder de ingestuurde werken. Wellicht omdat op dit gebied lovende kritieken op zich lieten wachten richtte de schilder zich op de

onderwerpen waar hij wél direct al succes mee had: strandgezichten en winter- en zomerlandschappen. Schelfhout had het schilderen van stadsgezichten geleerd van de Haagse toneeldecorateur Joannes Breckenheijmer. Net als het kunstig uitbeelden van boslandschappen en woelige zeeën behoorde het samenstellen van stadsbeelden met doorkijkjes en straten in een sterk verkort perspectief tot de dagelijkse praktijk op het atelier van een decorschilder. Een andere leerling, Schelfhouts volle neef B.J. van Hove, maakte van het genre zijn specialisme en gaf zijn vaardigheden weer door aan Charles Leickert, Antonie Waldorp, Petrus Gerardus Vertin en Samuel Verveer. Hun schilderachtige, vaak gefantaseerde stadsgezichten vormden een tegenhanger van de stadspportretten waarmee Amsterdamse schilders als Cornelis Springer (1817-1891) de traditie van het 17e- en 18e-eeuwse topografische

stadsgezicht voortzetten. In dit knap geschilderde *Doorzicht door een stadspoort* uit 1867 gaat het Schelfhout overduidelijk om het uitbeelden van stemming en atmosfeer. Het straatje is op fantasie gebaseerd, al maakte hij misschien hier en daar gebruik van gemaakte schetsen.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Landvolk aan de rand van een rotskloof in weids landschap



Andreas 'Andries' Schelfhout

Den Haag 1787-1870

Landvolk aan de rand van een rotskloof in weids landschap, paneel 21,5 x 28,8 cm, gesigneerd en gedateerd '49.

Herkomst: part. bezit Frankrijk.

'Voyages pittoresques'

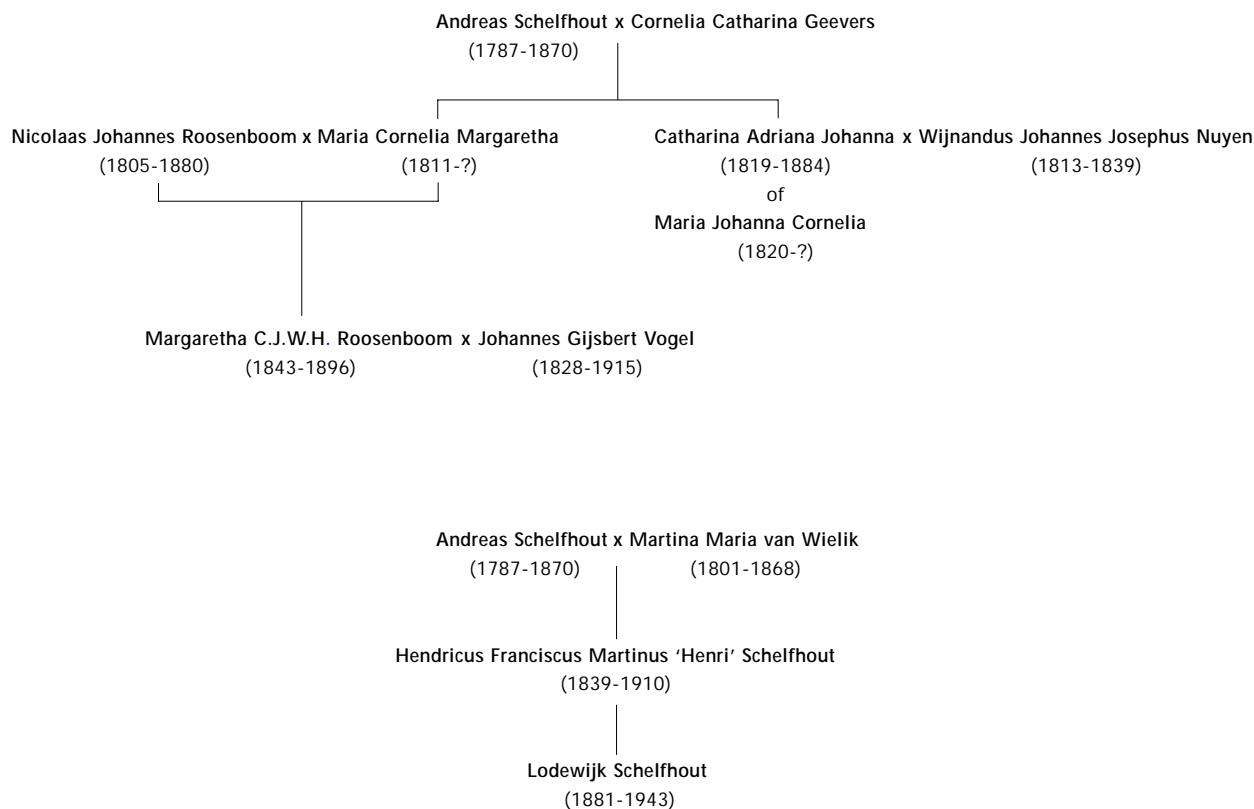
Reizende kunstenaars zijn van alle eeuwen. Het maken van (buitenlandse) reizen werd zelfs beschouwd als een wezenlijk onderdeel van de culturele ontwikkeling van schilders, schrijvers, dichters en kunstliefhebbers. De romantiek was de bloeiperiode van de zogenaamde 'voyages pittoresques', waarbij het vinden van het ideale landschap het voornaamste reisdoel was. Het romantische escapisme werd gecultiveerd, onbekende steden en streken met overweldigend natuurschoon werden beschouwd als inspiratiebron voor Grote Kunst. Schelfhout

was getrouw aan die traditie en maakte enkele reizen in binnen- en buitenland, onder meer om schildermotieven op te doen. B.C. Koekkoek, Schelfhouts tijdgenoot en artistiek gelijke, verwoordde deze natuurverering in zijn 'Herinneringen en Mededeelingen van eenen Landschapsschilder' (1841) aldus: *'Zij [de natuur] alleen schenkt u die bij eene aandachtige beschouwing harer majesteit en grootheid. Spreidt zij geene prachttaferelen voor uw oog ten toon, die onmogelijk een ander u zou kunnen beschrijven? Is zij het niet, die den dichter de verhevenste stof schenkt? Gaat naar buiten (...) en gij zult uwe gevoelige ziel met eenen rijkdom van schoone denkbeelden verrijken, die gij naderhand op uwe kamer op het doek of paneel kunt trachten te verwezenlijken.'* Om in te spelen op de 19e-eeuwse hang naar den vreemde verschenen er in die tijd vele geïllustreerde reisverslagen en reeksen

topografische prenten. Zo maakte Schelfhout twee prenten voor 'Voyage pittoresque dans le Royaume des Pays Bas, dédié à Madame la Princesse d'Orange' (1822-1825), een serie lithografieën die onderdeel was van een 21-delige reeks over streken in Europa en de Oriënt. Uit de catalogus van zijn nalatenschapsveiling blijkt dat Schelfhout veel van dit soort buitenlandse prenten en lithoseries bezat. Het is aannemelijk dat dit beeldmateriaal – naast eigen, op reis gemaakte natuurstudies – ook een inspiratiebron voor Schelfhout vormde, met name voor buitenlands aandoende voorstellingen. Dit was een niet ongebruikelijke kunstenaarspraktijk. Bovenstaand landschap zou gesitueerd kunnen zijn in het Duitse Middelgebergte, waarbij niet met zekerheid te zeggen is of Schelfhout een dergelijk panorama met eigen ogen heeft aanschouwd, of dat het aan een reis in zijn verbeelding is ontsproten.

Het schildersgeslacht Schelfhout

Stamboom



Schelfhouts leerlingen

Jan Willem van Borselen (Gouda 1825-1892 Den Haag)
Anthonie Braakman (Rotterdam 1811-1870 Stuttgart (Duitsland))
Frans Breuhaus de Groot (Leiden 1796-1875 Den Haag)
Petrus Marius Brouwer (Voorburg 1819-1886 Deventer)
Johannes Josephus Destrée (Laeken (België) 1827-1888 Den Haag)
Jan Joseph Doffegnies (Tiel 1833-1897 Den Haag)
Johannes Dona (Den Haag 1833-1862)
Frederik Hendrik Cornelis Drieling (Utrecht 1805-1853)
Johannes Adrianus van der Drift (Den Haag 1808-1883 Weert)
Pierre Louis Dubourcq (Amsterdam 1815-1873)
Jacob Glaudianna de Haan (Den Haag 1824-1901)
Josephus Gerardus Hans (Den Haag 1826-1891 Rijswijk)
Jan Hendrik Willem Hoedt (Den Haag 1825-1868)
Cornelis Petrus 't Hoen (Amsterdam 1814-1880 Brussel)
Johannes Franciscus Hoppenbrouwers (Den Haag 1819-1866)
Johan Barthold Jongkind (Lattrop 1819-1891 La Côte-Saint-André (Frankrijk))
Lodewijk Johannes Kleijn (Loosduinen 1817-1897 Den Haag)
'Charles' Henri Joseph Leickert (Brussel 1816-1907 Mainz (Duitsland))

Anthony Andreas de Meijier (Den Haag 1806-1867)
Louis Henry Rémy Mignot (Charleston (Verenigde Staten) 1831-1870 Brighton (Groot-Brittannië))
Everardus Benedictus Gregorius Pagano Mirani (Amsterdam 1810-1881)
Wijnandus Johannes Josephus Nuyen (Den Haag 1813-1839)
Witzel 'George Willem' Opdenhoff (Fulda (Duitsland) 1807-1873 Den Haag)
Antonius Renardus Rietstap (Den Haag 1814-1837)
'Margaretha' Cornelia Johanna Wilhelmina Henriëtte Roosenboom (Den Haag 1843-1896 Voorburg)
Nicolaas Johannes Roosenboom (Schellingwoude 1805-1880 Assen)
'Raden' Sarief Bastaman Saleh (Semarang (Ned. Indië) 1814-1880 Buitenzorg (Ned. Indië))
Jan Bedijs Tom (Boskoop 1813-1894 Leiden)
Willem Troost (Arnhem 1812-1893 Barneveld)
Johannes Gijsbert Vogel (Hooge Zwaluwe 1828-1915 Velp)
Jacobus 'Adrianus' Vrolijk (Den Haag 1834-1862)
Johannes Pieter van Wisselingh (Amersfoort 1812-1899 Utrecht)

Johan Barthold Jongkind

Molen bij Overschie



Johan Barthold Jongkind

Lattrop 1819-1891 La Côte-Saint-André (Frankrijk)

Molen bij Overschie, doek 34,7 x 55,8 cm, gesigneerd en gedateerd '57.

Herkomst: coll. Jules Cronier; Arthur Tooth & Sons Ltd., Londen, op 6 dec. 1960 bij voornoemde kunsthandel gekocht door de vader van de vorige eigenaar (part. bezit Groot-Brittannië).

Lit.: A. Stein, S. Brame, F. Lorenceau, J. Sinizergues, *Catalogue critique de l'Oeuvre de Jongkind, Volume 1: Peintures*, Parijs 2003, pag. 117, cat.nr. 187 (met afb. in kleur).

Tent.: Parijs, Galerie Georges Petit, verkoop-
toonstelling coll. Jules Cronier, 11-12 maart
1908, nr. 62.

Voorloper van het impressionisme

Johan Barthold Jongkind was, met de jonggestorven Wijnand Nuyen, Schelfhouts meest uitgesproken en vernieuwende leerling. Vanaf 1837 volgde Jongkind lessen aan de Haagsche Teeken-Academie bij Schelfhout, en kreeg tevens een opleiding in diens atelier. De leermeester zag het buitengewone talent van zijn leerling en gebruikte zijn status en contacten in koninklijke kringen om ervoor te zorgen dat de onbemiddelde Jongkind zich kon blijven wijden aan zijn schilderstudie. Hij kreeg in 1839 een koninklijke subsidie van koning Willem I. Door bemiddeling van Schelfhout en de secretaris van de prins van Oranje kon Jongkind in 1845 met de Franse schilder Eugène Isabey mee naar Parijs, tot 1853 financieel ondersteund door een maandelijkse koninklijke subsidie. Deze reis markeerde zijn emigratie naar Frankrijk, waar hij – met uitzondering van een Rotterdamse periode (1855-1859) en enkele thuisreizen – de rest van zijn leven

zou wonen. Als kunstenaar bleef hij het landschap van zijn vaderland echter trouw, misschien uit nostalgie, maar zeker ook om aan de vraag van liefhebbers te kunnen voldoen. Hollandse polders met molens, rivieren, havens, weiden en wolkenluchten schilderde hij zijn hele leven. Jongkind maakte – net als Schelfhout – studies naar de natuur om kleur- en lichtindrukken snel te kunnen vastleggen. Anders dan zijn leermeester, die een tijdloos en ideaal landschap verbeeldde, wilde en wist Jongkind het effect van de directe impressie in zijn schilderijen te behouden, alsof de voorstelling niet in het atelier, maar ter plekke *en plein air* op het doek was gezet. Vrij en oorspronkelijk, en anders dan de traditionele schilderkunst het voorschreef, schilderde hij zijn landschappen en stadsgezichten. Voor de vroege Franse impressionisten was Jongkinds vernieuwende schilderkunst toonaangevend, wat hem de eervolle status 'voorloper van het impressionisme' opleverde.

Jacobus van der Stok

Boerenhuisje met visser bij een vaart



Jacobus van der Stok
Leiden 1794/95-1864 Amsterdam
Boerenhuisje met visser bij een vaart,
paneel 41,8 x 50,7 cm, gedateerd 1826.

Andreas 'Andries' Schelfhout

Landschap met boerenhoeve



Andreas 'Andries' Schelfhout
Den Haag 1787-1870
Landschap met boerenhoeve, paneel 23,4 x 28,5
cm, gesigneerd en te dateren ca. 1820.

Jacobus van der Stok

Winterlandschap met figuren en een boerenhoeve



Jacobus van der Stok

Leiden 1794/95-1864 Amsterdam

Winterlandschap met figuren en een boerenhoeve,
paneel 38 x 49,7 cm, gesigneerd.

Andreas Schelfhout en Jacobus van der Stok: de gelijkenis en de verschillen door Frank Buunk

De virtuositeit van Schelfhout staat onomstotelijk vast en is eigenlijk ook nooit overtroffen. Schilders als Barend Cornelis Koekkoek, Hermanus Koekkoek sr. en Cornelis Springer kwamen er dicht bij in de buurt, maar niemand kon de meester van het Hollandse ijsgezicht wat betreft artistieke en vakbekwaamheid voorbijstreven. Als Wijnand Nuyen langer had geleefd had alleen misschien hij de kans gehad om Schelfhout naar de kroon te steken. Andreas Schelfhout was een laatbloeiër. Na het midden van de jaren dertig van de negentiende eeuw, hij was toen al bijna

vijftig jaar, groeide de kwaliteit van zijn werk zienderogen, terwijl in de jaren vijftig en zestig zijn grillige penseelvoering een bijna impressionistisch karakter kreeg, gecombineerd met een prachtig contrastrijk, romantisch koloriet. Daarvoor, in en rond de jaren twintig, was Schelfhout weliswaar een gerenommeerd kunstenaar, die behoorde tot de beste landschapschilders van zijn tijd, maar stak hij nog niet met kop en schouders boven de andere groten van de vroeg-Nederlandse romantiek uit. Het is bekend dat hij zelfs bij zijn veelbelovende schoonzoon Wijnand Nuyen te rade ging om het te groene koloriet in zijn zomerlandschappen aan te passen. Er zijn zeker twee 19^e-eeuwse schilders wiens werk uit de jaren twintig verraderlijk veel lijkt op dat van Schelfhout, zodat van een wederzijdse invloed sprake kan zijn: Hendrik van de Sande Bakhuyzen en Jacobus van der Stok. De eerstgenoemde maakte naam met grootschalig uitgevoerde vee. Maar waar hij geen vee schildert zijn

de stilistische overeenkomsten tussen zijn werk en dat van Schelfhout zó verrassend, dat bij afwezigheid van een signering menig romantiekkenner aan het twijfelen kan worden gebracht. Voor zover ik weet is er bijna nooit werk van Van de Sande Bakhuyzen 'omgedoopt', of beter gezegd vervalst, met de signatuur 'A. Schelfhout'. Want hoewel Schelfhout in vergelijking met Van de Sande Bakhuyzen de best betaalde meester was, is het natuurlijk beter om een eerlijk werk van de laatstgenoemde te verkopen dan een vals gesigeneerde 'Schelfhout' (pag. 38 boven). Maar vervalsers schuwen niets, vooral niet als het erom gaat een goed werk van een relatief kleine signatuur te doen doorgaan voor dat van een bekende signatuur. Ook het vroege werk van Van der Stok uit de jaren twintig en begin jaren dertig, lijkt op dat van Schelfhout uit die periode. Niet alleen qua koloriet en penseelvoering, maar ook wat betreft compositieschema. (vervolg op pag. 41).

Jacobus van der Stok

Rivierlandschap bij maanlicht



Jacobus van der Stok
Leiden 1794/95-1864 Amsterdam
Rivierlandschap bij maanlicht, paneel 18,3 x 25 cm,
gesigneerd.

Jacobus van der Stok

Landschap met afgemeerde zeilboot



Jacobus van der Stok
Leiden 1794/95-1864 Amsterdam
Landschap met afgemeerde zeilboot, paneel
8,5 x 11,9 cm.

Jacobus van der Stok

Ijsvermaak met schaatsers en koek-en-zopie



Jacobus van der Stok
Leiden 1794/95-1864 Amsterdam
Ijsvermaak met schaatsers en koek-en-zopie,
paneel 20,5 x 30,5 cm, gesigneerd.

Jacobus van der Stok

Plattelandsidylle



Jacobus van der Stok
Leiden 1794/95-1864 Amsterdam
Plattelandsidylle, paneel 56,5 x 70 cm, gesigneerd.
Herkomst: part. bezit; veiling Sotheby Mak van
Waay, Amsterdam, maart 1976, lotnr. 345.

Jacobus van der Stok

Beeklandschap met figuren bij een huisje



Jacobus van der Stok

Leiden 1794/95-1864 Amsterdam

Beeklandschap met figuren bij een huisje, paneel

18,9 x 25,3 cm, gesigneerd en gedateerd '62.

Herkomst: Simonis & Buunk Kunsthandel, Ede, 2001.

Part. bezit Nederland.

Hendrikus van de Sande Bakhuyzen

Landschap met boerenhuis



Hendrikus van de Sande Bakhuyzen

Den Haag 1795-1860

Landschap met boerenhuis, paneel 43 x 54,4 cm,

gesigneerd en gedateerd '19.

Herkomst: Simonis & Buunk Kunsthandel, Ede, 2004.

Part. bezit Nederland.

Men is al snel geneigd om te zeggen dat Van der Stok het werk van Schelfhout wel zal hebben geïmiteerd, maar dat is allerm minst zeker. Hoogstwaarschijnlijk hebben beiden zich laten inspireren door het werk van 17e-eeuwse landschapsschilders als Meindert Hobbema. Maar dat er schilderijen zijn van Jacobus van der Stok die thans de signatuur dragen van Schelfhout staat als een paal boven water. Nog niet zo lang geleden hadden wij een dergelijk schilderij op ons restauratieatelier in behandeling. De later aangebrachte signatuur van Schelfhout werd verwijderd; enkele vage resten van die van Van der Stok waren nog zichtbaar (pag. 38, 'Boerenhuisje met visser bij een vaart').

Een gevaarlijk en pijnlijk gevolg van de hierboven beschreven omdopingen kan zijn dat romantiek liefhebbers authentieke

composities van Schelfhout met argusogen bekijken en er dan al gauw een Van der Stok in zien; en zo goudeerlijke werken van de meester zelf aanzien voor vals werk van een kleinere hand. Ik heb inmiddels vijf schilderijen, die ten onrechte niet als Schelfhout werden verkocht maar als 'Hollandse School' of als zijnde van Van der Stok, H. Gobell en P.F. de Noter, weer gerehabiliteerd en toegeschreven aan de juiste maker.

Hetzelfde 'stekkie'

Nog niet zo lang geleden las ik een rondschrijven, waarin een mooi zomerlandchapje van Andries Schelfhout, dat ter veiling kwam in een goed Nederlands Venduehuis, werd 'neergesabeld' als zijnde een werk van Van der Stok (onderaan pag. 38, Andreas Schelfhout 'Landschap met boerenhoeve'). Ten onrechte, zoals later

bleek. Om dit te bewijzen werd het vergeleken met een landschapje van Van der Stok uit de jaren dertig dat kort daarvoor in Zürich was geveild. Nu had ik net dat bewuste schilderijtje op die Zwitserse veiling gekocht, zodat ik ze zelf ook eens goed kon vergelijken (*Beeklandschap met figuren bij een huisje*). Beide werken zijn bij deze tekst afgebeeld. Dat van Schelfhout is aanmerkelijk verfijnder in de bladslag en beduidend minder stijf en netjes in de uitwerking van de lucht en van het boerderijtje; het is bovendien van een veel hoger niveau. Maar verder is er zóveel overeenkomst tussen beide landschappen, dat het lijkt alsof de schilders op hetzelfde 'stekkie' hebben zitten schilderen, gebruik makend van hetzelfde palet. Er is gewoon sprake van een heel sterke beïnvloeding die, hoewel niet waarschijnlijk, zelfs wederzijds geweest kan zijn.

'Charles' Henri Joseph Leickert

Schevenings vissersvolk in de duinen

'Charles' Henri Joseph Leickert
Brussel 1816-1907 Mainz (Duitsland)
Schevenings vissersvolk in de duinen,
doek 45,8 x 61,4 cm, gesigneerd en onduidelijk
gedateerd (?).
Herkomst: part. bezit Groot-Brittannië.

Een eigen, frisse kijk

Charles Leickert behoorde tot de meest talentvolle leerlingen van Schelfhout. Al heel jong – hij was 11 jaar – volgde hij lessen aan de Haagse Teeken-Academie, waar hij onder anderen P.G. Vertin en Samuel Vermeer leerde kennen. Schilderen

leerde hij op de ateliers van B.J. van Hove, Wijnand Nuyen en na diens dood in 1839 bij Schelfhout. Er wordt wel gezegd dat Leickert zich dankzij zijn artistieke gaven aan de sterke invloed van deze leermeester wist te ontworstelen. Zijn ijsgezichten met schaatsvolk zijn met name wat compositie en motiefkeuze betreft duidelijk gebaseerd op het werk van Schelfhout. Maar Leickerts fenomenale gevoel voor kleur, zijn oog voor ruimte en het vaak verrassende spel met licht en schaduw behoedden hem voor een al te slaafse navolging. Origineel toont Leickert zich in zijn stadsgezichten met veel figuren en in zijn zomerse riviergezichten, waarvan de aantrekkelijkheid

voor een belangrijk deel wordt bepaald door de levendige stoffering en allerlei eigentijdse details. Ook het hieronder afgebeelde duingezicht met de zee in de verte getuigt van een geheel eigen, frisse kijk op dit onderwerp. Net als zijn leermeester baseerde Leickert zijn schilderijen op schetsen en hij trok er veelvuldig op uit om huizen, boten, duinen, wolkenformaties, stukjes stad en vooral figuren te tekenen. Deze studies gebruikte hij naar behoeven uit kon putten. Vooral na 1848, toen hij met Samuel Vermeer een atelier deelde in Amsterdam, brak een succesvolle periode voor de schilder aan.



'Charles' Henri Joseph Leickert

Marktdag



'Charles' Henri Joseph Leickert

Brussel 1816-1907 Mainz.

Marktdag, paneel 19,2 x 24,6 cm, gesigneerd.

Herkomst: part. bezit Frankrijk.

'Charles' Henri Joseph Leickert

Weg langs de dorpsrand



'Charles' Henri Joseph Leickert

Brussel 1816-1907 Mainz.

Weg langs de dorpsrand, paneel 20 x 24,7 cm, dubbel gesigneerd.

Herkomst: part. bezit Frankrijk.

'Charles' Henri Joseph Leickert

Rivierlandschap met veerpont



'Charles' Henri Joseph Leickert

Brussel 1816-1907 Mainz.

Rivierlandschap met veerpont, doek 60,8 x 76 cm, gesigneerd en gedateerd '54.

Herkomst: part. bezit Verenigde Staten.

'Charles' Henri Joseph Leickert

Winterlandschap met ijsvertier



'Charles' Henri Joseph Leickert

Brussel 1816-1907 Mainz.

Winterlandschap met ijsvertier, doek 58,7 x 73,3 cm, gesigneerd en gedateerd '63.

Herkomst: Guarisco Gallery, Washington; part. bezit Verenigde Staten.

Johannes Franciscus Hoppenbrouwers en Charles Rochussen

Elegant gezelschap in het landschap van Montferland, Gelderland



Johannes Franciscus Hoppenbrouwers en Charles Rochussen

Den Haag 1819-1866/Rotterdam 1814-1894

Elegant gezelschap in het landschap van Montferland, Gelderland, paneel 37 x 52 cm, gesigneerd door beiden.

Johannes Josephus Destrée

Twee schelpenvissers op het strand bij avondschemering



Johannes Josephus Destrée

Laeken (België) 1827-1888 Den Haag

Twee schelpenvissers op het strand bij avondschemering, paneel 32,6 x 52 cm, gesigneerd en gedateerd 1879.

Johannes Pieter van Wisselingh

Gezicht op Rhenen



Johannes Pieter van Wisselingh

Amersfoort 1812-1899 Utrecht

Gezicht op Rhenen, doek 105,2 x 160,3 cm, gesigneerd.

Vergezichten vanaf een heuveltop

Johannes Pieter van Wisselingh had als schilder in de omgeving van Rhenen al een zekere reputatie opgebouwd toen hij in 1840 bij Schelfhout in de leer kwam om zich verder te bekwamen in het landschapsgenre. Vier jaar later vertrok hij naar Renkum, om zich vervolgens in 1848 voor-

goed in Utrecht te vestigen. Het oeuvre van de schilder bestaat naast bos- en heidegezichten grotendeels uit panoramische zomerlandschappen, waarin hij een voorkeur voor topografische details aan de dag legt. Zo zijn van hem gezichten bekend op Haarlem, Voorburg, Heesum, Arnhem, Amersfoort en, zoals hier, op Rhenen. Vanaf een hoogte kijkt de toeschouwer op het schilderachtige stadje aan de Rijn, met als markant herkenningspunt de toren van de Cunerakerk. Als standpunt voor zijn panorama koos Van Wisselingh de Koerheuvel, wellicht om het belangrijkste beeldmotief, de Panoramamolens, goed uit

te laten komen. Deze op een oud bastion gebouwde meel- en graanmolens bepaalde samen met de Cuneratoren het aanzicht van Rhenen. Wat compositie betreft zijn de panorama's van Van Wisselingh verwant aan die van zijn beroemde leermeester. De voorstelling wordt doorgaans links en rechts afgesloten door aandachttrekkende beeld-elementen. Diepte creëert hij door een hoog gezichtspunt en wisselende zones van licht en schaduw, die onderbroken worden door boomgroepen, figuren en gebouwen. Ook Schelfhout schilderde een gezicht op Rhenen, maar dan gezien vanaf de Grebbeberg.

Joseph Jodocus Moerenhout

Na de jacht



Joseph Jodocus Moerenhout

Eeckeren (Belgie) 1801-1874 Antwerpen

Na de jacht, doek 65,8 x 53,3 cm, gesigneerd en gedateerd 1840.

Herkomst: Galerie Zinckgrof, München, inv.nr. 21197; part. bezit Duitsland.

Een paardenschilder 'par excellence'

De Belgische schilder Joseph Jodocus Moerenhout verwierf bekendheid als paardenschilder: in zijn landschappen, genrevoorstellingen en militaire taferelen speelt de edele viervoeter veelal de hoofdrol. In 1824-1825 en van 1831 tot 1854 woonde hij in Den Haag, waar hij onder andere samenwerkte met Schelfhout. Gezamenlijk maakten ze meerdere schilderijen, waarbij Moerenhout de stoffage verzorgde. Schelfhout heeft Moerenhout in deze tijd ongetwijfeld de finesses van de landschapschilderkunst bijgebracht, en andersom verfijnde hij door Moerenhout wellicht zijn uitbeelding van paarden en

figuren. Dit heldere, fijn uitgewerkte jachttafereel in een duinlandschap uit 1840 toont dat Moerenhout niet alleen een reputatie te verliezen had als figuur- en paardenschilder, maar zeker ook als landschapschilder. Uitbesteding van het inschilderen van mensen, dieren, gebouwen en overige attributen aan een andere schilder was tot ver in de 19^e eeuw een gebruikelijke werkwijze. Het maakte zelfs deel uit van de atelierpraktijk: de meester zette de voorstelling op, was verantwoordelijk voor het hoofdonderwerp en de belangrijkste beeldelementen in het schilderij, de leerlingen verzorgden vaak het bijwerk. Ook

de praktijk van specialisatie, het zich toeleggen op een bepaald genre binnen de (schilder)kunst, lokte dit gebruik uit: portrettisten, schilders van bloemstukken en stillevens, veeschilders, marinisten en landschapschilders maakten waar nodig gebruik van elkaars specifieke vaardigheden. Zo is bekend dat Schelfhout niet alleen samenwerkte met Moerenhout, maar dat hij ook een paar van zijn werken door P.G. van Os (1776-1839) liet stofferen met vee, en dat J.J. Eeckhout (1793-1861) de figuren schilderde in een van zijn Gelderse landschappen.

Joseph Jodocus Moerenhout

Opzadelen van het paard

Joseph Jodocus Moerenhout

Eeckeren (België) 1801-1874 Antwerpen

Opzadelen van het paard, paneel 22,7 x 30,5 cm, gesigneerd.



Andreas 'Andries' Schelfhout en Joseph Jodocus Moerenhout

Vissers op het ijs



Andreas 'Andries' Schelfhout en Joseph Jodocus Moerenhout

Vissers op het ijs, paneel 21,5 x 28,8 cm, gesigneerd door beiden en gedateerd '49.

Herkomst: Simonis & Buunk Kunsthandel, Ede, 1985; part. coll. Nederland; Leslie Smith Gallery, Wassenaar, ca. 1992.

Lit.: Pieter A. Scheen, *Lexicon Nederlandse beeldende kunstenaars 1750-1880*, Den Haag 1981, afb. 379; *Andreas Schelfhout 1787-1870*, Amsterdam 1995, pag. 75, cat.nr. W 1840-2 (met afb. in kleur).

Part. bezit Nederland.

Cornelis Petrus 't Hoen

Op het ijs bij ondergaande zon



Cornelis Petrus 't Hoen

Amsterdam 1814-1880 Brussel

Op het ijs bij ondergaande zon, paneel

41,3 x 54,2 cm, gesigneerd en gedateerd '46.

In het voetspoor van Schelfhout

Cornelis Petrus 't Hoen begon pas op latere leeftijd professioneel te schilderen. Hij was koopman van beroep, en gaf eerst toe aan zijn artistieke aspiraties na zijn huwelijk met de schilderes Gertruida Maria Buys. 't Hoen volgde aanvankelijk lessen bij George Andries Roth (1809-1887) en later

ook bij Antonie Waldorp (1803-1866). In de jaren 1841 en 1842 studeerde hij aan de Haagsche Teeken-Academie, waar hij zich onder leiding van Schelfhout verder bekwaamde in de teken- en schilderkunst. Mogelijk volgde 't Hoen bovendien ook schilderlessen bij Schelfhout in diens atelier. In het voetspoor van Schelfhout wijdde 't Hoen zich aan de verbeelding van voornamelijk winterse taferelen. Ook schilderde hij zomerlandschappen, stads- en riviergezichten. De onderwerpen, de compositie en het koloriet van zijn schilderijen tonen dat hij een talentvol, maar volgzzaam leerling van zijn leermeester was. Ook Lodewijk

Johannes Kleijn werd door Schelfhout ingewijd in de geheimen der landschapsschilderkunst. Na zijn leertijd wist hij, net als Schelfhout, ideale zomer- en winterlandschappen te componeren. Kleijn zocht zijn onderwerpen vooral in en om zijn woonplaats Den Haag en schilderde hoofdzakelijk ijsgezichten. Daarnaast maakte hij rivier- en strandgezichten, enkele stadstaferelen, panoramische landschappen en een aantal werken van Kleef en omgeving, waar hij rond 1840 langere tijd verbleef.

Lodewijk Johannes Kleijn

Schaatsers op een rivier bij een grote stad

Lodewijk Johannes Kleijn

Loosduinen 1817-1897 Den Haag

Schaatsers op een rivier bij een grote stad,
paneel 34,7 x 42,3 cm, gesigneerd.



Lodewijk Johannes Kleijn

Panoramisch gezicht op de Zuiderzee met zeilschepen en raderboot



Lodewijk Johannes Kleijn

Loosduinen 1817-1897 Den Haag

Panoramisch gezicht op de Zuiderzee met zeilschepen en raderboot, paneel 40,4 x 55,2 cm, gesigneerd.

Verso: etiket met eigendomsverklaring van grootvorst Nikolai Michailovitsj.

Herkomst: coll. grootvorst Nikolai Michailovitsj, Rusland, inv.nr. 1354; coll. grootvorst Michail Nicolaevitsj, Rusland, 1843, inv.nr. 65.

Frans Breuhaus de Groot

Visverkoop bij een dorpsbeek



Frans Breuhaus de Groot
Leiden 1796-1875 Den Haag
Visverkoop bij een dorpsbeek,
paneel 24,4 x 30,6 cm, (vaag) gesigneerd.
Herkomst: part. bezit Verenigde Staten.

Petrus Marius Brouwer

Bomschuiten met vissersvolk op het strand



Petrus Marius Brouwer
Voorburg 1819-1886 Deventer
Bomschuiten met vissersvolk op het strand,
paneel 21,3 x 30,3 cm,
gesigneerd en gedateerd 1843.
Part. bezit Nederland.

Everardus Benedictus Gregorius Pagano Mirani

Winters bosgezicht met houtspokkelaars en wandelaarster



Everardus Benedictus Gregorius Pagano Mirani
Amsterdam 1810-1881
Winters bosgezicht met houtspokkelaars en wandelaarster, paneel 59,8 x 76 cm, gesigneerd.
Part. bezit Verenigde Staten.

Jacobus 'Adrianus' Vrolijk

Panoramisch zomerlandschap met wandelaars langs een meer

Jacobus 'Adrianus' Vrolijk

Den Haag 1834-1862

Panoramisch zomerlandschap met wandelaars langs een meer, doek 50,5 x 63 cm, gesigneerd en gedateerd '53.

Herkomst: part. bezit Duitsland.



Jan Hendrik Willem Hoedt

Rivierlandschap met vissers

Jan Hendrik Willem Hoedt

Den Haag 1825-1868

Rivierlandschap met vissers, paneel 21,9 x 30,9 cm, gesigneerd en gedateerd '50.



Johannes Franciscus Hoppenbrouwers

Winterlandschap met sparren



Johannes Franciscus Hoppenbrouwers
Den Haag 1819-1866
Winterlandschap met sparren, paneel 21,5 x 29
cm, gesigneerd.

Johannes Franciscus Hoppenbrouwers

Strandgezicht

Johannes Franciscus Hoppenbrouwers
Den Haag 1819-1866
Strandgezicht, paneel 15 x 20 cm, gesigneerd.
Herkomst: Simonis & Buunk Kunsthandel, Ede,
1993; part. bezit Nederland.



Johannes Franciscus Hoppenbrouwers

Winterlandschap met schaatsers bij een koek-en-zopie



Johannes Franciscus Hoppenbrouwers

Den Haag 1819-1866

Winterlandschap met schaatsers bij een koek-en-zopie, doek 54 x 70 cm, gesigneerd.

Winters volgens Schelfhouts regels

Zomerse panorama's, strandgezichten maar vooral het Hollandse winterlandschap, al dan niet met ijs en schaatsers, waren de specialiteit van Schelfhouts leerling Johannes Franciscus Hoppenbrouwers. Hij werd in 1819 in Den Haag geboren en was vanaf 1839 als leerling ingeschreven op de Haagsche Teeken-Academie. Daarnaast leerde hij schilderen op het atelier van

Schelfhout, tegelijkertijd met J.B. Jongkind, J.G. Hans en Charles Leickert. Vooral in de jaren veertig had Hoppenbrouwers veel succes met zijn winterse voorstellingen. Op de Tentoonstelling van Levende Meesters gingen ze voor behoorlijke bedragen van de hand en in 1845 kocht Koning Willem II een rijk gestoffeerd panoramisch ijsgezicht, ter aanvulling van zijn schilderijencollectie. Het hier afgebeelde *Winterlandschap met schaatsers bij een koek-en-zopie* is sober van compositie, maar bevat desondanks alle elementen die destijds een 'wintertje' aantrekkelijk maakten: een bevroren vaart met schaatsers en een koek-en-zopie, een boom in wintertooi, een Hollandse molen en een hoge wolkenlucht. Zo nu en dan

ging het figuurtekenen de schilder niet al te goed af. Soms liet hij zijn werk dan ook stofferen door vrienden van de academie als David Bles (1821-1899) en Samuel Verveer (1813-1876). Voor zijn Gelderse landschappen riep hij de hulp in van zijn vriend Charles Rochussen, zoals voor het schilderij 'Elegant gezelschap in het landschap van Montferland, Gelderland' (pag. 44). Hoppenbrouwers woonde en werkte zijn hele leven in Den Haag. Getuige enkele schilderijen van de Duitse Rijn is het aannemelijk dat hij een studiereis naar Duitsland maakte.

Witzel 'George Willem' Opdenhoff

Afgemeerde platbodems bij een haveningang



Witzel 'George Willem' Opdenhoff
Fulda (Duitsland) 1807-1873 Den Haag
Afgemeerde platbodems bij een haveningang,
doek 70,8 x 97,9 cm, gesigneerd.
Herkomst: part. bezit Frankrijk.

Witzel 'George Willem' Opdenhoff

Het uitladen van de vangst



Witzel 'George Willem' Opdenhoff
Fulda (Duitsland) 1807-1873 Den Haag
Het uitladen van de vangst, doek 70,7 x 97,7 cm,
gesigneerd.

Josephus Gerardus Hans

Panoramisch landschap met ruïne

Josephus Gerardus Hans
Den Haag 1826-1891 Rijswijk
Panoramisch landschap met ruïne, doek
51,2 x 69 cm, gesigneerd en gedateerd '49.



Josephus Gerardus Hans

Na de vangst



Josephus Gerardus Hans
Den Haag 1826-1891 Rijswijk
Na de vangst, paneel 31,6 x 46,4 cm, gesigneerd.

Josephus Gerardus Hans

Landschap met knotwilgen en molen aan een sloot



Josephus Gerardus Hans
Den Haag 1826-1891 Rijswijk
Landschap met knotwilgen en molen aan een sloot, doek 71,7 x 109,7 cm, gesigneerd en gedateerd '70.

Jan Willem van Borselen

Hollands polderlandschap



Jan Willem van Borselen
Gouda 1825-1892 Den Haag
Hollands polderlandschap, paneel 26,7 x 40,1 cm,
gesigneerd.
Herkomst: Kunsthandel M.L. de Boer,
Amsterdam, inv.nr. 9595.

Jan Bedijs Tom

Vee in polderlandschap



Jan Bedijs Tom
Boskoop 1813-1894 Leiden
Vee in polderlandschap, doek 71 x 120 cm,
gesigneerd.

Jan Willem van Borselen

Doorkijkje in het bos



Jan Willem van Borselen

Gouda 1825-1892 Den Haag

Doorkijkje in het bos, doek op paneel 76 x 120 cm, gesigneerd.

Herkomst: part. bezit Australië.

Wind en wilgen

Jan Willem van Borselen kwam in de leer bij Schelfhout toen deze al de respectabele leeftijd had van 68 jaar. Hij werd geboren in het Zuid-Hollandse Gouda en was leerling van zijn vader Pieter van Borselen, schilder van boomrijke landschappen en stadsgezichten. Vanaf 1855 werkte hij op

het atelier van Schelfhout, meestal in gezelschap van Jan Bedijs Tom, die al een goede reputatie als veeschilder had opgebouwd, maar zich wilde bekwalen in het landschapschilderen. De ideale landschappen van zijn leermeester neemt Van Borselen echter niet over, maar hij ontwikkelt zich onder invloed van het opkomende naturalisme tot een 'eerlijke vertolker' van de natuur. Tegelijkertijd hanteert hij een weldoordachte compositie, waarin zon- en schaduwpartijen elkaar afwisselen. In de omgeving van zijn geboorteplaats Gouda vindt Van Borselen het hoofdthema van zijn schilderkunst: het van vaarten en plassen doorsneden vlakke land, omzoomd

door wilgen en populieren, waarvan de takken buigen en zwiepen in een altijd aanwezige wind. Net als Schelfhout ondernam hij lange zwerftochten om de natuur te bestuderen. Behalve het Zuid-Hollandse poldergebied waren ook de Gelderse bossen en heide, het rivierlandschap rond de IJssel en de omgeving van zijn latere woonplaats Den Haag bron van inspiratie. Tijdens schetstochten maakte Van Borselen ook kleine, geschilderde paneeltjes, die als uitgangspunt dienden voor zijn atelierstukken. Dat was nog niet erg gebruikelijk. Er wordt gezegd dat Schelfhout bijvoorbeeld geen verf wilde 'verknoeien' door buiten te schilderen.

Nicolaas Johannes Roosenboom

Ijsvertier bij Dordrecht



Nicolaas Johannes Roosenboom

Schellingwoude (Ransdorp) 1805-1880 Assen
Ijsvertier bij Dordrecht, paneel 35,1 x 49,6 cm,
gesigneerd.

Verso: resten van lakzegel.

Herkomst: part. bezit Duitsland.

Grootvader Schelfhout, schoonzoon en kleindochter

Nicolaas Johannes Roosenboom behoorde tot de betere leerlingen van Schelfhout, hetgeen in zijn kloek gestoffeerde strandgezichten en zomer- en winterlandschappen duidelijk naar voren komt. Met name de lage horizon, grote dieptewerking en aandacht voor verhalende details nam

Roosenboom van zijn leermeester over. Daarop voortbouwend kwam hij in zijn ijsgezichten tot tamelijk ongewone, originele composities. De verkoop van zijn werk stelde hem in staat veel studiereizen te maken, onder andere naar Duitsland (1829), Schotland en Engeland (1835). Vermoedelijk omstreeks 1840 trouwde hij met Schelfhouts dochter Maria Cornelia Margharetta. Hun dochter Margaretha Roosenboom ontwikkelde zich tot een van de belangrijkste bloemschilderessen van de 19^e eeuw. De eerste schilderlessen kreeg zij van haar vader, terwijl grootvader Andreas Schelfhout haar de aquareltechniek bijbracht. Zij schilderde het liefst bloemen in hun meest natuurlijke staat, geschikt in vazen of als boeket los neergelegd op de

grond of op een stenen plint. Hiermee brak zij bewust met de traditie van het 18^e-eeuwse, zorgvuldig geschikte pronkstilleven. Vaak vormt één bloemsoort het hoofdmotief van haar schilderijen en aquarellen. Over haar warme tonen en specifieke kleurgebruik schreef een tijdgenoot: *'Vermeer had zijn eigen blauw (...) Rembrandt zijn gulden kleurengamma, Margaretha Roosenboom haar, als roze paarden glanzende nuanceringen.'* De schilderes trouwde met Johannes Gijsbert Vogel, die in 1849 leerling was van haar grootvader. Net als Van Borselen zette hij de landschapstraditie van zijn leermeester aanvankelijk voort, maar ging hij onder invloed van het opkomende naturalisme steeds impressionistischer schilderen.

'Margaretha' Cornelia Johanna Wilhelmina Henriëtta Roosenboom

Bloemen en druiven op een stenen plint

'Margaretha' Cornelia Johanna Wilhelmina
Henriëtta Roosenboom
Den Haag 1843-1896 Voorburg
Bloemen en druiven op een stenen plint,
paneel 26 x 33,9 cm, gesigneerd.



Johannes Gijsbert Vogel

Polderlandschap met wilgen



Johannes Gijsbert Vogel
Hooge Zwaluwe 1828-1915 Velp
Polderlandschap met wilgen, doek 74 x 111,7 cm,
gesigneerd en gedateerd 1912.
Herkomst: kunsthandel W.H. Stam, Den Haag.

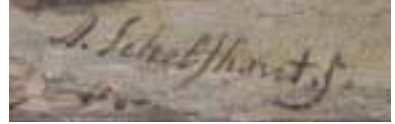
Schelfhout signaturen



ca. 1810-1812



ca. 1815



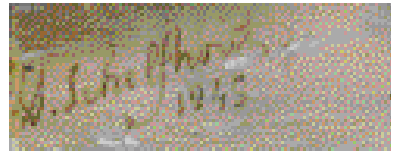
ca. 1829-1931



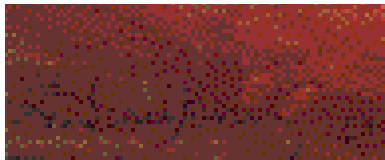
ca. 1840-1845



1843



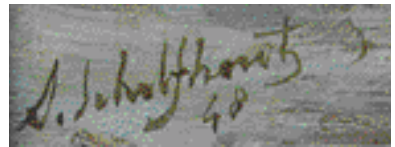
1845



1847



1847



1848



1849



1849



1850



ca. 1850



1858



ca. 1864-1866



1869



lakzegel A. Schelfhout